

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd
Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Magisterská diplomová práce

**„Obsahová analýza kulturních rubrik v deníku *Mladá
Fronta Dnes* v důsledku společenských změn po roce 1989“**

Autor: Eva Valjarevičová
Konzultantka: doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.
Obor: Žurnalistika
Akademický rok: 2006/2007

Prohlašuji, že jsem text vypracovala samostatně a použila pouze uvedené
prameny a literaturu.

Počet znaků včetně mezer: 128 718

V Praze dne 12. 1. 2006

Eva Valjarevičová

Poděkování: Chtěla bych poděkovat své konzultantce doc. PhDr. Barbaře Köpplové, CSc. za pomoc a trpělivost.

OBSAH:

1.0 Úvod.....	1
2.0 Společenské změny v České republice pro roce 1989.....	3
2.1 Kapitalismus po Česku.....	3
2.2 Politické změny a liberální hodnoty.....	4
2.3 Modernizace.....	5
3.0 Pronikání a vliv Americké kultury.....	7
3.1 Hollywoodský film.....	10
4.0 Média na konci 20. století.....	13
4.1 Česká literatura po roce 1989.....	14
4.1.1 Próza.....	16
4.1.2 Poezie.....	23
4.1.3 Český knižní trh.....	26
4.1.3a Překlady z cizích jazyků.....	31
4.1.3b Dovoz a vývoz v České republice.....	32
4.1.4 Americká literatura v Česku.....	35
4.1.4.1 Americká poezie v Česku.....	36
4.2 Český film.....	38
4.2.1 Rok 1992.....	39
4.2.2 Rok 1994.....	40

4.2.3	Rok 1996.....	41
4.2.4	Rok 1998.....	42
4.2.5	Rok 2000.....	42
4.2.6	Český film vs. Americký.....	43
5.0	České výtvarné umění.....	47
5.1	80. léta 20. století.....	47
5.2	Nová svoboda 90. let.....	49
5.3	Současné umění: moderní technologie i politika.....	50
6.0	Deník Mladá Fronta Dnes.....	53
6.1	Situace v 90. letech.....	54
6.2	Vznik MF Dnes.....	55
6.3	Převzetí zahraničním kapitálem.....	56
6.4	Kulturní rubrika MF Dnes.....	57
7.0	Obsahová analýza kulturní rubriky MF Dnes.....	60
1.	Číslo článku.....	61
2.	Datum.....	61
3.	Rozsah jednotlivých článků.....	61
4.	Zdroj zprávy.....	62
5.	Umístění v periodiku.....	62
6.	Počet stran rubriky kultura.....	63
7.	Umístění v rámci rubriky kultura.....	64
8.	Téma.....	65

a. Film.....	65
b. Literatura.....	66
c. Výtvarné umění.....	66
d. Meziobtematické/prolínající se.....	67
9. Další specifika filmu.....	68
10. Žánr.....	69
11. Geografický původ informace.....	70
12. Recenze Mirky Spáčilové.....	72
8.0 Závěr	74
9.0 English resume	76
Seznam použitých pramenů a literatury	78

SCHVÁLENO

Doc. PhDr. Jan Jirák
FSV UK
Smetanovo nábřeží 6
Praha 1

Univerzita Karlova v Praze Fakulta sociálních věd		
Došlo dne:	30-01-2004	-1-
Č.j. 402	Příloh: 1	Skartační heslo:
Přiděleno	ML	

Eva Valjarevičová
Žurnalistika Mg.
Teze diplomové práce
leden 2004

Předpokládaný název: Obsahová analýza kulturních rubrik deníku *Mladé Fronty Dnes* devadesátých let 20. století v důsledku společenských změn

Charakteristika tématu: Poslední desetiletí dvacátého století s sebou přineslo rozsáhlé společenské změny v České republice, které také měnily tvář a podobu kulturní rubriky MF Dnes. Analýzou společenských změn a kulturních rubrik v devadesátých letech 20. století ve vybraných letech, např. 1992, 94, 96, 98 a 2000 se chci dovědět jak hluboce zasáhly v České republice média, potažmo jednu malou část médií – kulturní rubriku MF Dnes.

Metody práce:

V úvodu bych definovala hlavní společenské a kulturní změny, které se v naší republice odehrály po roce 1989 a co s sebou přinesly a pokusila bych se také rozebrat kulturu jako fenomén – především její šíři. Mezi ty nejdůležitější společenské změny, kterými bych se ráda zabývala, patří ekonomické změny a nástup kapitalismu, politické změny a reakce populace v demokratické, liberální hodnoty; navazující změny v sociálním postavení a životní úrovni, změny společenských hodnot a svoboda slova. Na příkladu *Mladé fronty Dnes* bych uvedla další faktory, které mohly ovlivnit kulturní rubriku v devadesátých letech jako je příliv zahraniční kulturní tvorby nebo globalizace, včetně autorů, kteří na stránce podílejí.

Postupně bych procházela kulturní rubriky *Mladé Fronty* ve vybraných letech 1992, 94, 96, 98 a 2000 a mapovala bych jednotlivé události a témata a snažila bych se najít jejich kořeny.

Předpokládaná struktura:

1. Definování širě kultury, úvodní charakteristiky kulturní rubriky MF Dnes a co do ní patří, určení hlavních společenských změn 90. let 20. století ve společnosti a kultuře.
2. Vznik, transformace a historické údaje *MF Dnes* a její kulturní rubriky.
3. Rozbor obsahu a grafické úpravy, členění témat a zjištění pozornosti věnované jednotlivým tématům kulturní rubriky *MF Dnes* postupně ve vybraných letech 1992, 94, 96, 98 a 2000, včetně rozboru pojetí kultury (masové vs. vysoké).
4. Širší kontext a předpokládaný směr kulturní rubriky v souvislosti s rozvíjející se českou společností.

Základní literatura:

Adamovič, Ivan a kol.: Průhledy do české literatury 20. století, Cerm. 2000

Arendtová, Hannah: Krize kultury, Mladá Fronta. 1994

Birgus, Vladimír, Scheufler, Pavel: Fotografie v českých zemích 1939 – 1999. Grada

Bittrich, Tomáš: Alternativní kultura: příběh české společnosti 1945-1989, Lidové noviny, Praha. 2001

Bernhard, Marianne: Univerzální lexikon umění: architektura, grafika, malířství, osobnosti, sochařství, umělecká řemesla. Grafoprint – Neubert, Praha. 1996

Centrum pro sociální a ekonomické strategie: Průvodce krajinou priorit pro českou republiku, Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd. 2002

Edgar, Andrew. Segwick, Peter: Cultural theory: the key concept, Routledge and Kegan Paul, London. 2002

Gripsrud, Jostein: Understanding media culture, Oxford University Press, Inc. New York. 2002

Hanuška, P. Novotný, V.: Česká literatura ve zkratce. Brána. 2001

- Hubík, Stanislav: Postmoderní kultura: úvod do problematiky. Mukl, Olomouc. 1991
- Chomsky, Noam: Perspektivy moci. Praha, Karolinum. 1998
- Kloskowská, Antonína: Masová kultura, nakladatelství Svoboda, Praha. 1967
- Kolektiv autorů: Kniha textů: česká literatura od počátku k dnešku, Lidové noviny. 2001
- Lawless, Robert: Co je to kultura. Votobia, Praha. 1996
- Machonin, Pavel: Sociální transformace a modernizace. Praha. Sociologické nakladatelství
- Matějů, P., ed. Jiří Večerník: Zpráva o vývoji české společnosti 1989-1998, Academia. 1998
- Mlčoch, Lubomír – Machonin, Pavel: Ekonomické a společenské změny v české společnosti po roce 1989 (alternativní přehled). Praha, Karolinum. 2000
- Možný, Ivo: Česká společnost. Portál. 2002
- Nekolný, Bohumil: Česká kultura v roce 2000, Barrister & Principal, Brno. 2000
- Pavlík, Z. a kol.: Populační vývoj České republiky. Praha, Univerzita Karlova. 1999
- Ptáček, Luboš: Panorama českého filmu. Rubica, Olomouc. 2000
- Sociologický časopis –Boguszak, M., I. Gabe, P. Matějů: Ke koncepcím vývoje sociální struktury v ČSSR. 169-186. 1990
- Stránský, Martin J.: Češi nechtějí demokracii. Chomutov, Milenium Publishing. 2000
- Strategie, Stem/Mark: Český spotřebitel, Praha. 2000
- Svoboda, J.: Cesty a zastavení: kapitoly z české literatury 20. století, Ostravská univerzita, Tilia. 2002
- Tuček, M., Mansfeldová, Z.: Současná česká společnost (sociologická studie). Sociologický ústav AV ČR, Praha. 2002

.....

Podpis studenta

Eva Valjarevićová

.....

Podpis konzultanta

Doc. PhDr. Barbara Köpplová, CSc.

1.0 Úvod

Posledních deset let dvacátého století v naší historii přineslo velké změny a posuny, které se týkaly celé naší společnosti. Po pádu komunismu se otevřely hranice a s nimi přišel i příliv nepřehledného množství „novinek,“ které se dotkly všech aspektů naší republiky. Jedním z hlavních, důležitých pro naši společnost je i kultura.

Právě s ní byly předávány lidem společenské hodnoty. Je to fenomén, který se neustále vyvíjí. Kultura je tedy komplexní termín, který v sobě skrývá materiální a duchovní hodnoty národa, potažmo celého lidstva, celé jeho historie a které jsou tradičně předávány z generace na generaci. Velký sociologický slovník kulturu popisuje jako „jednu z centrálních kategorií společenských věd, ve svém širším pojetí vyjadřující specifický lidský způsob organizace, realizace a rozvoje činností, objektivovaný ve výsledcích fyzické a duševní práce. Pojem byl původně spojován s obděláváním zemědělské půdy (agri cultura). M. Tullius Cicero v Tuskulských hovorech (r. 45 př. n. l) nazval filozofii „kulturou ducha“, a tím položil základ pojetí kultury jako charakteristiky lidské vzdělanosti. Autor K.F. Irving ve svém eseji *O kultuře lidstva* (1779) zkoumá vývoj kultury jako proces kultivace, zdokonalování a rozvíjení lidských schopností, k nimž může být člověk povznesen ze svého přírodního stavu.“ (Velký sociologický slovník. s. 547).

S kulturou se denně setkáváme na různých úrovních. Jednou z nich je i kultura na stránkách denního tisku – v podobě kulturní rubriky. V důsledku porevolučních změn ve společnosti se změnila také tvář kultury v České republice. Na tyto změny navazuje i nová tvář kulturních rubrik v našich denících. Právě na nich se dá dobře zmapovat vývoj společenských hodnot.

V současné době je jedním z největších a nejčtenějších českých deníků Mladá Fronta Dnes (dále jen „MF Dnes“). Právě na ní jsem se rozhodla zmapovat, jak hluboce zasáhly změny ve společnosti média, potažmo jednu malou část – kulturní rubriku MF Dnes.

Metodika práce

Ve své tezi jsem si stanovila jako klíčové roky 1992, 94, 96, 98 a 2000. Postupným procházením všech těchto let jsem zjistila, že vzorek, který jsem zvolila je příliš obsáhlý a detailní. Mezi těmito roky jsem vytyčila tři hlavní období, které mohly zachytit jak počátek tak i průběh společenských změn, které budou mít v konečné podobě stejně důkladný efekt. Období jsem tedy zúžila na klíčové roky 1992, 1996 a 2000 a ty jsem pak rozebrala na čtvrtletí. Výsledně jsem tedy procházela v každém roce čtyři měsíce – vždy březen, červen, září a prosinec, přičemž jsem analyzovala jen určitou část kulturní rubriky – film a literaturu obecně a spíše ilustrativně také výtvarné umění. Právě tyto formy projevu mají, podle mého názoru, odpovídající výpovědní hodnotu kultury české společnosti. Stejně tak český národ významně reprezentují i v zahraničí.

V mé analýze kulturní rubriky MF Dnes mne zejména zajímalo, jak a do jaké míry byla rubrika ovlivněna po otevření trhu tokem zahraničních vlivů zejména americkou kulturou. Zajímalo mne také, v jaké míře byla a jsou v rubrice zastoupena témata film a literatura nebo kolik prostoru v deníku vůbec kulturní rubrika zabírá.

V úvodu práce jsem definovala hlavní společenské a kulturní změny, které se v naší republice odehrály po roce 1989 a co s sebou přinesly. Mezi ty nejdůležitější společenské změny, kterými jsem se zabývala, patří ekonomické změny a nástup kapitalismu, politické změny a reakce populace na demokratické, liberální hodnoty; navazující změny v sociálním postavení a životní úrovni, změny společenských hodnot a svoboda slova. Na příkladu *Mladé fronty Dnes* uvádím další faktory, které mohly ovlivnit kulturní rubriku v devadesátých letech jako je již zmíněný příliv americké kulturní tvorby nebo globalizace. Analyzuji také práci jedné z autorek z deníku, Mirky Spáčilové, která se na stránce výrazně podílí. Kromě odborné literatury o české historii, literatuře či filmu jsem čerpala také z internetových zdrojů a hodně i z článků nebo statí v časopisech a jiných médiích. Například v časopise o filmu

Illuminace, mezi dalšími i v časopise *Atelier* o výtvarném umění nebo o kultuře obecně z *Revolver Revue*. Z odborné literatury mi nejvíce pomohla kniha „*Česká literatura od roku 1945 do současnosti*“ od Jiřího Holého, sborník referátů vydaný Ústavem pro českou literaturu Akademie věd ČR s názvem „*Deset let po té: Česká a slovenská literatura po roce 1989*“ nebo například také úvodní článek ze „Slovníku českých spisovatelů“ od Petra A. Bílka. (Citace: viz Seznam použité literatury)

2.0 Společenské změny v České republice po roce 1989

2.1 „Kapitalismus po Česku“

17. listopadu 1989 proběhla v Praze sametová revoluce. Velký podíl na její inscenaci měli, vedle v té době již poměrně početných disidentských kruhů, umělci a lidé z československé kultury: studenti DAMU i herci: „S jejich vydatnou pomocí narychlo vznikla národní revoluční hnutí Občanské fórum a Veřejnost proti násilí. Tato hnutí organizovala na podporu generální stávkou seriály masových mítinků ve velkých městech a snadno získala kontrolu nad sdělovacími prostředky. Divadelní dramaturgie mítinků a stávkou, stejně jako rozběhlá vyjednávání s mocí, nesla výraznou pečeť umu dramatika Václava Havla,“ tvrdí autor Jiří Kabele. (Kabele, Jiří. s. 287)

Následně po revoluci, po pádu komunismu, se pomalu začaly otvírat hranice na západ, do států, které pro nás dříve byly tabu.

Přišly také mnohé ekonomické změny. Nastoupil kapitalismus. Podle Lubomíra Mlčocha a jeho textu *Restrukturalizace vlastnických vztahů* byl u nás kapitalismus dosti specifický. „...v České republice se vyvinul nový druh kapitalismu, jakýsi druh státního či smíšeného kapitalismu, který si ponechává mnohé nefunkční prvky reálného socialismu. Někteří autoři ho označují za příliš měkký kapitalismus, jiní ho považují za kafkovskou cestu od veřejného vlastnictví k veřejnému vlastnictví.“ (Mlčoch, Lubomír; Machonin, Pavel. s. 67)

Podle autora se nám ale v řadě oblastí podařilo implementovat kapitalismus v jeho standardní podobě. Autor Bohumil Nekolný o českém kapitalismu tvrdí, že „byl ustaven socialistickým způsobem.“ (Nekolný, Bohumil. s. 76) Kapitalismus však nebyla jediná nová událost na českém společenském a ekonomickém trhu.

2.2 „Politické změny a liberální hodnoty“

Komunismus vyměnila demokracie a s ní nastoupily liberální hodnoty, na které samozřejmě navázaly změny v sociálním postavení a životní úrovni obyvatel Československa. Lidé dostali svobodu slova. Politiku a společnost obecně opanovala touha po lepším.

„Myšlenky radikálního liberalismu, které během první poloviny devadesátých let dominovaly politickým debatám v České republice, se někdy svou iracionalitou blížily apokalyptickým vizím a mesiášství. Zuřivé záchvaty aktivity, při kterých Češi podleli pocitu, že jsou středobodem světa, jsou podle některých českých historiků pro nedávnou historii našeho národa příznačné.“ (Mlčoch, Lubomír; Machonin, Pavel. s.70-71), píše kriticky ve své knize Petr Machonin.

Podle Jiřího Urbance, autora textu „*Devadesátá léta – vyvrcholení vývoje 20. století?*“ někdy lidé k devadesátým letem přistupují rozpačitě a možná až příliš kriticky. Ve svém článku, který vyšel v roce 1999 se domnívá, že deset let po té je ještě brzy na překotná hodnocení. Dalo by se tedy polemizovat, zda deset let je dosti dlouhá doba na vytvoření odstupu. Jedno je však zřejmé, lidé toužili po rychlé změně i v politickém systému.

2.3 „Modernizace“

Změny po roce 1989 s sebou nepochybně přinesly i modernizaci nejen na poli společenském.

Definovat modernizaci by se dalo slovy „přizpůsobení se něčemu novému“ nebo „adaptovat do soudobých požadavků.“ Podle Machonina je modernizace kombinace pěti procesů: „1. strukturálních změn (industrializace), 2. zlepšování životní úrovně, 3. rozvoje systému státu blahobytu, 4. demokratizace politického systému, 5. rozvoje určitých občanských ctností, hodnot a norem, popř. mentality, podstatné pro fungování tržní ekonomiky a politické demokracie.“ (Mlčoch, Lubomír; Machonin, Pavel. s. 141-142). Lidé obecně po roce 1989 toužili po všem, co si do té doby kvůli minulému režimu nemohli dovolit, tedy po lepší životní úrovni i spravedlivém politickém systému v rukou schopných lidí.

Proces modernizace s sebou nese také zdokonalování vědeckého poznání, vzdělání a informatizace: „Změny ve vzdělávacím systému a v účasti obyvatelstva ve vzdělávání, spjaté s odpovídajícími změnami ve veřejném mínění, patří k nejdůležitějším společenským procesům, jež se odehrály v poslední dekádě. Mají nepochybně silný modernizační vliv na společnost.“ (Mlčoch, Lubomír; Machonin, Pavel. s. 194) Například v devadesátých letech značně vzrostl zájem mládeže a jejich rodičů i mnoha dospělých lidí o vysokoškolské studium. Před rokem 1989 řada lidí na vysoké škole studovat nesměla.

Pavel Machonin ve svém textu dále píše: „Otevření české ekonomiky a společnosti evropskému a světovému globalizačnímu kontextu v průběhu uplynulých deseti let přineslo narůstající dostupnost a rychlý import materiálních statků (spotřebního, v menší míře však i investičního charakteru), duchovních výtvorů a hodnot jakož i institucionálních modelů typických pro postindustriální fázi modernizace. Tato dostupnost byla využita v míře odpovídající finančně limitovaným možnostem i vzdělanostně a zkušenostně daným

schopnostem lidí osvojit si nové kulturní výtvořy. To vše evidentně napomohlo modernizaci řady odvětví společenských činností a zejména každodenního života.“ (Mlčoch, Lubomír; Machonin, Pavel. s.126) Rychlý import materiálních statků však s sebou může nést i negativní důsledky. Přílišná „konzumnost“ a spotřebovávání statků je dnes některými kritiky chápána pro společnost spíše jako škodlivá. (viz kapitola 3.0 Pronikání a vliv Americké kultury)

Modernizuje se také dosavadní systém vzdělávání. Ten je chápán jako jeden z klíčových aspektů lidské komunikace a informatizace společnosti: „...totiž jako zdokonalování, zrychlování a extenzivní diseminace v procesu vytváření a zprostředkování informace.“ (Mlčoch, Lubomír; Machonin, Pavel. s.178) Kromě zvýšeného zájmu o vysoké školy je tím míněna i modernizace na základních školách, středních odborných učilištích i gymnáziích. Studentům se otevírají možnosti vycestovat za studiem do zahraničí, začíná být dostupná i nová literatura, apod.

Modernizace ve společnosti se zkrátka dotýká nepřehledného množství aspektů. Je to však pomalý proces.

3. 0 Pronikání a vliv Americké kultury

V médiích a veřejném mínění se v posledním desetiletí začalo mluvit o takzvané „amerikanizaci.“ Fenoménu ze Spojených států, o kterém se mluví jako o formě imperialismu, který pronikl zejména do kultury. Část odborníků na tento proces nahlíží velmi kriticky, lidé obecně ho možná ani neregistrují nebo o něm běžně nepřemýšlejí. Další část odborníků některé aspekty americké kultury vidí pozitivněji. Nejen díky globalizaci druhé poloviny 20. století se americká kultura, včetně televizních seriálů, filmů a hudby dostala do celého světa potažmo do České republiky. Podle autorů Jana Jiráka a Barbary Köpplové se například americké televizní seriály a hollywoodské filmy stávají „univerzálním referenčním rámcem, k němuž je možné se odkazovat v celé řadě zemí a kultur.“ (Jirák, J. ; Köpplová B. s. 193)

Přestože se vlády v některých zemích dnes (například Írán) snaží americký vliv potlačit nejrůznějšími zákazy, obyvatelé je vnímají jako nedemokratický akt. Tendence k omezení amerických pořadů jsou i v Evropské unii. V jejích zemích se ve veřejnoprávních médiích určuje podíl mezi domácí a americkou či jinou světovou tvorbou, aby se vlastní tvorba podporovala. Obecně se ale dá mluvit o tzv. „šíření amerického kulturního modelu.“

Vzhledem k popularitě amerického produktu a jeho převaze na evropském trhu „i vzhledem k všeobecně přezíravému pohledu na film ze strany kulturních elit, mohly jednotlivé vlády přimět k akci pravděpodobně pouze argumenty zdůrazňující, nakolik Hollywood škodí sociálnímu a morálnímu systému,“ tvrdí ve svém článku o amerikanizaci v časopisu *Illuminace* autoři Richard Maltby a Ruth Vaseyová. (Maltby, Richard; Vaseyová, Ruth. s. 29) Zdali Hollywood či americký kulturní model škodí systému, je však podle mého názoru, sporné. Nelze jednoznačně říci, že americká kultura je špatná nebo dobrá. Každou kulturu určité společnosti je vnitřně možné členit, každá je dobrá i špatná, je i průměrná. Záleží však na tom, co chceme přebírat a jak se vyrovnáváme s tím, co se nám podsouvá a my to přijímáme. To nás zavádí opět k tématu modernizace. Winfried Fluck v článku „*Invaze*

zlodějů kultury“ na portálu Project Syndicate tvrdí, že „Americkou populární kulturu je nutno vnímat jako pokračující historický proces kulturní modernizace.“ (Winfried Fluck. <http://www.project-syndicate.org/commentary/fluckI/Czech>)

Je zřejmé, že kultura pocházející z jedné z největších zemí bude mít tendenci a vliv pokročit za hranice svého území, expandovat do zámoří. A to nejen proto, že Spojené státy jsou schopny efektivně vytvořit kulturu „rychle a levně.“ I Fluck dále píše: „V čele kulturní revoluce na přelomu 20. století stála Amerika, a to z několika důvodů – mnohonárodnostnímu a multikulturnímu složení.“ (Winfried Fluck <http://www.project-syndicate.org/commentary/fluckI/Czech>) Mnohonárodnostní složení může mít právě na vytváření kultury velmi pozitivní vliv. Pokud se na situaci díváme tak, že každý národ přinese „kus něčeho svého.“ Dalo by se tedy říci, že mnohonárodnostní kultura má to nejlepší a nejhorší od každého. Autor Václav Bělohradský ve své stati s názvem „Soumrak multikulturalismu“ uvádí také již zmíněný příklad amerických seriálů a hovoří také o souvislosti s tzv. multirasismem. „Multirasismus i multikulturalismus mají ve veřejném prostoru rozdílnou viditelnost. Příkladem multirasového kréda jsou americké televizní seriály, v nichž šéfem policie je často černošská žena, handicapovaná žena je agentem FBI, homosexuál je soudcem: náboženství, rasa, pohlavní orientace nesmějí být překážkou k zastávání „nejvyšších pozic“ ve společnosti.“ (Bělohradský, V. http://www.multiweb.cz/hawkmoon/soumrak_multikulturalismu.htm)

S autorovým výrokem bych souhlasila v tom, že podobný model má většina amerických seriálů, zejména těch současných, kolem roku a po roce 2000. Bělohradský však v multikulturalismu vidí mnohem hlubší problém a to, že multikulturní společnosti se v důsledku velkého rozmachu komunikace staly spíše chaotické a komplexní a že je v nich „nemožné uvažovat o dějinách jako o jednotném procesu“; komunikační hojnost přinutila lidi „prohlédnout“ historickou omezenost každé kulturní identity, její mytické kořeny a její

propojenost s mocenskými zájmy různých tříd a skupin.“ (Bělohradský, V. http://www.multiweb.cz/hawkmoon/soumrak_multikulturalismu.htm) To je názor opačný, než je citován z článku zmíněného amerického autora Winfrieda Flucka.

Jaký je tedy význam a kulturní dopad ve světě, této „amerikanizace“ a její multikulturní společnosti? Část odborníků se shoduje, že konzumenti jsou pasivní. Zábavné pořady či seriály jsou příliš explicitní, zjednodušené, vytvořené tak, aby je lidé lehce vstřebali. Existují ale i argumenty proti. Mojmír Hampl v článku „O mýtu Amerikanizace“ na webových stránkách liberálního institutu, píše: „Nejčastěji se s tímto „problémem“ setkáváme v oblasti kultury. Zřejmě to souvisí právě s množstvím intelektuálů, kteří v ní působí. Velmi často slyšíme, že největším problémem domácích televizních stanic a kin je jejich „amerikanizace,“ tedy jinak řečeno příliš velký počet filmů či seriálů, které mají původ v USA, a že to znamená úpadek naší kultury. Stejně věty slyšíme i v oblasti populární hudby, knižního trhu a v mnoha dalších. Jsou Formanovy filmy natočené v USA horší než ty natočené u nás, protože mají výrobní značku v USA? Intelektuál bude mluvit o „amerikanizaci“ našich knihkupectví, když se bude hodně prodávat Daniele Steelová nebo Stephen King, ale určitě ne, když Woody Allen či Allen Ginsberg. Všichni jsou přitom Američané.“ (Hampl, Mojmír. <http://www.libinst.cz/stranka.php?id=18>) Tento názor, podle mého soudu, vyjadřuje zcela přesně, jak lidé na problém šíření amerického kulturního modelu nahlíží.

Česká kultura, ale není jen to, co se na našem území vytvoří, ale zjednodušeně řečeno, také to, co čeští občané chtějí vidět, slyšet a poslouchat. Za co jsou ochotni platit peníze. Bez ohledu, ze které země autor produktu pochází. Kultura má ovšem mnoho aspektů. Americká kultura by zřejmě neexpandovala, pokud by v české kultuře, potažmo světové, o ni nebyl zájem. Nejen o ní se říká, že je masová. Je zřejmé, že dnes se kriticky většinou na „masovou“ kulturu nahlíží v úzce nacionalistickém smyslu – a to ve spojení se Spojenými státy.

3.1 „Hollywoodský film“

Za samostatnou složku, této „amerikanizace“ je nutné zmínit Hollywoodský film. Svět Hollywoodu pro běžné neamerické fanoušky, nekriticky uvažující, obyčejné lidi, nepředstavuje cizí zemi, ať je jejich národnost jakákoli. Diváci prostřednictvím aktivní interpretace chápou hollywoodské filmy v rámci vlastního kulturního kontextu. Chození do kina představuje, obecně řečeno, po celém světě běžný, zdomácnělý rituál a americké filmy i jejich hvězdy tvoří pro miliony lidí mimo Ameriku významnou součást jejich každodenní zkušenosti: „Diváci v zahraničí představovali trh nejen pro samotné filmy, ale také pro fanouškovské časopisy, které posilovaly osobní identifikaci s americkými hvězdami.“ (Maltby, Richard; Vaseyová, Ruth. s. 33)

Důležité je zmínit několik údajů o vzniku hollywoodského filmu. Obecně je hollywoodským filmem míněno nejznámější středisko filmového průmyslu na předměstí Los Angeles ve Spojených státech, kde také sídlí hlavní filmové americké společnosti. První ateliery a filmové laboratoře zde vznikly v roce 1907. Tehdy však ještě Hollywood nebyl součástí města Los Angeles. K němu byl připojen až o tři roky později, tedy v roce 1910. Ve čtvrti Beverly Hills, která na Hollywood navazuje jsou již od této doby rezidence amerických filmových herců.

Odborníci tvrdí, že existují dva světy hollywoodského filmu. Jeden Hollywood, v němž lidé žijí a pracují, a Hollywood, který přežívá v povědomí společnosti spíše jako legenda, na kterou je právě často kriticky nahlíženo.

Hollywoodský film se už na začátku 20. století potýkal s kritikou, a to i v době svého největšího rozmachu. „Hollywood byl terčem obvinění, které pocházelo z evropských zemí: z evropských továren, od filmových producentů a vládních agentur. Ti, co zastupovali evropské filmové zájmy, toužili obnovit svůj vlastní průmysl po první světové válce během

níž byla jejich produkce skoro zastavena. Museli prolomit téměř monopolní postavení amerického filmu na domácím i světovém trhu.“ (Rosten, Leo C. s. 18)

Už tedy ve dvacátých a třicátých letech minulého století se objevovaly argumenty o kulturním vlivu Hollywoodu a tvořily součást tehdejší debaty o antiamerikanismu, rozšířeného mezi evropskými kulturními elitami: „toho, co André Visson nazval „základním předsudkem evropské intelektuální elity vůči americkému pojetí obyčejného člověka (common man). Či možná obyčejné ženy: jeden konzervativní poslanec v debatě dolní sněmovny o legislativě filmového průmyslu v roce 1927 citoval článek z Daily Express prohlašující, že britští diváci „americky hovoří, přemýšlejí i sní. Máme několik milionů lidí, většinou jsou to ženy, kteří jsou de facto dočasnými občany Ameriky.“ (Maltby, Richard; Vaseyová, Ruth. s. 27-28) To je citát z doby před osmdesáti lety, dnes je na Hollywood nahlíženo některými kritiky téměř stejně.

Komentáře tohoto typu byly urážlivé od konzervativců a některých kulturních teoretiků, kteří měli sklon vidět masovou kulturu jako něco „mechanického, opak organického, sekulárního, opak posvátného, komerčního, opak svobodného a nepodmíněného, plebejského, maloměšťáckého a vulgárního.“ (Maltby, Richard; Vaseyová, Ruth. s. 27-28) Dá se říci, že se dá snadno stigmatizovat Hollywood, říkat, že „americké“ filmy jsou podřadné a morálně zkažené.

Úspěch amerických produktů v Evropě v minulosti vyvolával vždy otázky mezi sektory ostatních národních filmových průmyslů, neboť zájmy producentů a provozovatelů kin se často rozcházely: „Evropští provozovatelé kin se téměř vždy stavěli proti jakýmkoli omezením dovozu filmů z Ameriky, které představovaly nejtrvaleji úspěšný produkt.“ (Maltby, Richard; Vaseyová, Ruth. s. 28) I tento citát se dá aplikovat na dnešní situaci. I dnes jsou Hollywoodské filmy trvale úspěšné a velmi navštěvované a to po celém světě.

O Hollywoodském filmu, filmových společnostech, režisérech nebo životech herců a hereček a jiných celebrit se píše v novinách také po celém světě: „O žádné jiné komunitě v USA se nepíše každý den tak intenzivně, tak sveřepě a s takovým žalostným důrazem na banálnost.“ (Rosten, Leo C. s. 9) Podle autora také Hollywood produkuje asi 90 procent všech filmů, které vzniknou v USA a Spojené státy nabízejí asi 65 procent všech filmů, které se promítají ve světě.¹

¹ V této souvislosti připojuji také několik zajímavostí, získaných z údajů o prvním americkém filmovém průmyslu, převzaté ze Standard Trade and Securities, Motion pictures Survey, část I, červen 1939, Statistical Abstract of the United States, 1939, publikované v časopise Illuminace 1/2006, str. 5: „Do filmového průmyslu (do distribuce, produkce a kin) jsou jen v samotných Spojených státech investovány přibližně dvě miliardy dolarů. V roce 1937 byly tržby z filmu hodně přes půl miliardy dolarů (673 045 00). To představuje 67,4 procenta z celkového objemu prostředků vydělaných v komerční zábavě v celé zemi. 52 až 55 milionů Američanů chodí do kina každý den. V zemi je kin více než bank (14 952), dvakrát více než hotelů (7478) a třikrát více než obchodních domů (4201).

4.0 „Média na konci 20. století“

Vliv tištěných médií už není tak markantní jako kdysi býval. Ve světě plném bezdrátových technologií, internetového připojení a rychlé dostupnosti informací se do popředí dostávají spíše média elektronická. V poslední čtvrtině 20. století a zvláště v jeho posledním desetiletí, totiž došlo díky digitalizaci k velkému rozvoji komunikačních možností nabízených nejen počítači propojenými do nejrůznějších sítí. Mění se tak pravidla psaní, čtení i fungování na knižním a mediálním trhu. O médiích se dnes téměř nemluví jinak, než jako o „masových“: „Média se významným způsobem podílejí na formování nejrůznějších projevů kultury dané společnosti, neboť dokážou nabízet totéž sdělené velkému počtu příjemců. Masovost obsahů nabízených medií vedla k formulování představy, že se média podílejí na konstituování svébytného typu kulturních projevů, na vzniku tzv. masové kultury, jež bývá považována za druhotný produkt průmyslové revoluce spolu s industrializací a urbanizací. Média jsou schopna z malého počtu zdrojů sdělovat stejné či obdobné obsahy velkému počtu příjemců a podle toho tak ovlivňovat jejich intelektuální, estetické, zábavné a volnočasové projevy.“ (Jirák, J.; Köpplová B., s. 56) Díky tomu jsou média považována za důležitou a nenahraditelnou podmínku rozvoje masové kultury.

Modernizace masových médií s sebou nese i negativní důsledky. Publicista Petr Příhoda ve svém textu „*Česká žurnalistika připomíná burčák*“ pro časopis *Přítomnost* tvrdí, že modernizace médií zužuje prostor veřejných aktivit i možnosti svobodného výběru hodnot. Respektuje většiny: „Přišly jsme o střední vrstvu, o humanitní inteligenci, o religiozitu. Naše média nemohou být jiná než naše společnost. Respektují většinové gusta, přesilu průměrnosti, reagující zlobně na nastavení laťky i zrcadla.“ (Příhoda, Petr. s. 15)

Začíná se také rozlišovat mezi seriózním a bulvárním pojetím informování: „Frustrovaná sebeúcta masového člověka je všeobecná, odtud ta ostražitost. Zkomercializovaná média se zdráhají konzumenty zraňovat, podkuřují jim, aby o ně nepřišla.“

Kdysi vznikla dualita literatury „vysoké“ a „lidové,“ posléze tisku „seriózního“ a „bulvárního.“ (Příhoda, Petr. s. 16) Autorovi vadí i názorová ochablost zejména deníků a týdeníků, které chtějí udávat směr. „Dovedou zachytit pluralitu postojů, ale nevědí co s ní.“ (Příhoda, Petr. s. 15)

Autor Bohumil Nekočný zase kritizuje to, že spolu česká média obecně nespolupracují: „Bída médií je i v tom, že platí nepsaná dohoda, že si sebe vzájemně moc nevšímají, že *MF Dnes* nereflektuje průšvihy, boty a omyly třeba *Lidových novin* a naopak. A už vůbec nereflektuje jejich případné kvalitní výkony. V praxi denní reflexe tak v jednotlivých médiích vznikl hermeticky uzavřený svět.“ (Nekočný, Bohumil. s. 72) Pokud je ale hlavní náplní médií informovat o aktuálním dění, vzájemná spolupráce se dostává do pozadí a nezbyvá na ní čas ani prostor.

Média se snaží přizpůsobit většinovému čtenáři. Často tomu odpovídají i titulky, doslova „šité na míru,“ aby upoutaly. Takovýchto příkladů by se daly jmenovat desítky. Dá se říci, že média dvacátého století jsou významným průmyslovým odvětvím. Stejně, ale jako se ve společnosti mění normy, hodnoty a postoje, mění se také tvář médií.

4.1 „Česká literatura po roce 1989“

Listopadový převrat nebyl jen politickou změnou a počátkem společenských a ekonomických přeměn. Stal se také hranicí celého období české kultury, včetně literatury. „Změny vyvolané demokratickým převratem, smetly násilím vytvořenou hierarchii v občanském životě a právě tak odstranily dvojvládní literatury oficiální a neoficiální. Všechny tři literární proudy, veřejný, samizdatový a exilový, se v devadesátých letech slévají v jednu řeku, jakkoli si ještě udrží po nějakou dobu své příznaky.“ (Holý, Jiří. s. 259)

Na porevoluční vývoj literatury měl, podle odborníků, vliv také aspekt hlubší minulosti. Dr. Josef Hetych z Ústavu českého jazyka a literatury z Univerzity Hradec Králové v článku „*Čtyři poznámky k vývoji české literatury*“ píše: „Česká literatura po roce 1989 je poznamenána nepřirozeným stavem celé české kultury sahajícím až do roku 1948. I když během předchozích desetiletí vznikla řada originálních děl a pozoruhodných autorských kontextů, jde o dobu poznamenanou fungováním mimoliterárních mechanismů vrcholících husákovou normalizací. Listopad 1989 se nemohl (doslova ze dne na den) stát přirozeným vývojovým mezníkem v oblasti estetiky, poetiky a tedy i literární tvorby.“ (Hetych, J. <http://www.knihzdar.cz/kzv/02-2003/hetych.htm>) V prvních polistopadových letech tak stála česká literatura před co nejrychlejším vyrovnáním se s problematikou literárního vývoje. Mění se tak, logicky, postupně a pomalu. Z počátku, po pádu komunismu, nastal v naší literatuře jakýsi všeobecný chaos. Dostávají totiž prostor všechny dosud omezované literární generace i skupiny.

4.1.1 „Próza“

Velkou změnou v literární oblasti po listopadu 1989 bylo zrušení rozdílů mezi dosavadními třemi komunikačními okruhy – to znamená tvorbou vydávanou v oficiálních domácích nakladatelstvích, texty šířenými samizdatovou formou a produkcí exilových vydavatelů doprovázené liberalizací vydavatelské praxe a vznikem nových nakladatelství a vydavatelství, která se, se zavedenými firmami předháněla ve zprostředkování dosud nevydávaných titulů. Vychází tedy značná část titulů exilové a samizdatové literatury. Například „*Obsluhoval jsem anglického krále*“ Bohumila Hrabala (1989) nebo román „*Český snář*“ Ludvíka Vaculíka (1991).

Zanikla cenzura a v rámci diktátu trhu dochází ke změnám ediční praxe, propagace a prodeje knih. „Pád komunismu na konci roku 1989 dal prostor takřka 2000 soukromých nakladatelům, kteří se registrují v následujícím roce,“ tvrdí autor Petr A. Bílek. „Řada z nich, se rozhoduje vydávat knihy z důvodů etických (pomocí dosud zakázané literatury), řada i z důvodů ekonomických (očekávají, že statisícové náklady, jež bylo schopno dosáhnout v 70. a 80. letech dílo Hrabalovo nebo Páralovo, budou možné i pro celou produkci dosud zakázaných autorů).“ (Bílek, Petr A. s. 37-46) Noví vydavatelé začali vydávat téměř vše, co se 40 let nesmělo. Zakazované autory domácí i zahraniční, tabuizovaná témata z historie, politiky i sexu. Díla dobře i špatně přeložená, tituly různé literární kvality.

Pokusy o romány s politickými tématy vesměs selhávají: „at’ už na počátku 90. let (Kohout: „*Sněžím*“), či na přelomu tisíciletí (Viewegh, Urban, Kantůrková) a to z důvodů nebývalé dynamiky změn a vývoje, v němž rok stará témata již nikoho nezajímají.“ (Bílek, Petr A. s. 37-46) Literatura první poloviny 90. let se tak snaží zaplnovat prázdná místa.

Podle Lubomíra Machaly, ale vliv literatury na společenské dění se po listopadu 1989 v podstatě redukoval na osobní zapojení „několika spisovatelských osobností (Havel, Uhde, Tigrid) do vysokých stranických, či státnických funkcí. (Machala, Lubomír. s. 32) Je to však

jeden z vlivů. Podle autora Jiřího Brabce, byl český literární projev totiž často donucen suplovat úlohu politického projevu.“ (Brabec, Jiří. s. 16) To se však v historii české literatury stalo již několikrát (ať už v 19. či 20. století).

Literární trh se ovšem najednou otevřel nejen lidem, kteří dříve psát nemohli. Podle autora Urbance Česká literatura devadesátých let minulého století neusiluje bojovně o to, aby překonala předcházející osmdesátá husákovská vcelku neplodná léta. „...není v přímém kontaktu s posledním normalizačním dvacetiletím, spíše tápe, kde se zachytit, co překonat, kam až se pro vzory případně vrátit. Konec dvacátého století není v naší literatuře vyvrcholením organického vývoje, protože česká literatura se v různých desetiletích ocitala pod různými tlaky,“ tvrdí autor. (Urbanec, Jiří. s. 30) Bohemista Jiří Stromšík zase tvrdí, že se někteří autoři, „jimiž státní moc buď zcela, nebo zčásti omezila publikační možnost, snaží polemizovat prostřednictvím vlastních svědectví, revokací vlastních prožitků s oficiálním propagandistickým zobrazováním a interpretováním skutečnosti.“ (Stromšík, Jiří. s. 33) Do této kategorie by se dala například zařadit literatura Petra Šabacha. O slovo se hlásí také nové literární žánry. “Organizačně se formuje a edičně výrazně prosazuje literatura faktu.“ (Hetych, J. <http://www.knihzdar.cz/kzv/02-2003/hetych.htm>)

Podle Jiřího Urbance paradoxně próza, proti dřívějším obdobím rychleji a plněji vyjadřuje dobovou atmosféru. „Převládá postmoderně laděný román nebo memoáristické zpovědi deníkového typu.“ (Urbanec, Jiří. s.30) Zde má své místo převážně literatura mladší generace autorů jako Jáchym Topol.

Povídky se objevují méně často, zejména v denním tisku. „Ve zrychlujícím se tempu doby je periodika nechtějí a netisknou.“ (Urbanec, J. s. 30) Objevují se méně často ve víkendových přílohách nebo o svátcích.

Ediční praxe z počátku 90. let navíc poukázala i na existenci početné vrstvy tak zvané literatury prohibiční: „...kterou představovaly tituly v průběhu normalizace z nejrůznějších

důvodů zakázané a stažené z distribuce i veřejných knihoven. Pro úplnost dodejme, že jisté novum představují i pokusy o úplné vydání a reinpretaci některých v minulosti nejrůznějšími způsoby tendenčně upravovaných textů (např. Julius Fučík, Vítězslav Nezval nebo František Halas.) píše autor Hetych.“ (Hetych, J. <http://www.knihzdar.cz/kzv/02-2003/hetych.htm>)

Podle Bohumila Nekolného dnes úroveň a dostupnost literatury ovlivňuje také internet: „V devadesátých letech jsem poztrácel obsesi ze čtení. Jsem často optimista v tom, že absolutní schopnost internetu přenášet a skladovat informace, což každému je umožňuje i vlastnit, naopak otevře i bezmezné možnosti číst příběhy, po nichž pátráme, či které jen tušíme.“ (Nekolný, Bohumil. s. 76) Někteří autoři, spíše zahraniční, své texty dnes už běžně publikují pro čtenáře zdarma na internetu (například Stephen King).

Mění se také postavení spisovatele ve společnosti. Podle autora Jiřího Holého spisovatelské povolání velice rychle spadlo na jednu z nejnižších příček společenského žebříčku. To se však dá přisoudit nejen určitému chaosu, který začátkem devadesátých let vládl, ale i hledání nového literárního prostoru.

„Česká literatura se stává souborem solitérních osobností, které z hlediska obsahu tvorby zaujímají především problémy estetické. Snad proto v tak převratné a rozporuplné době převládá typ imaginativní tvorby a téměř vymizel společenský román,“ tvrdí autor Hetych. (Hetych, J. <http://www.knihzdar.cz/kzv/02-2003/hetych.htm>)

Pominula i tradice velkolepých spisovatelských vystoupení a shromáždění, typických třeba pro padesátá léta (Sjezd Svazu československých spisovatelů) nebo vystoupení Ludvíka Vaculíka a Pavla Kohouta (1967-68). Na druhé straně ovšem v devadesátých letech vznikla obec spisovatelů: „stavovská organizace, která sdružuje spisovatele bez rozdílu ideového přesvědčení a uměleckého zaměření.“ (Holý, Jiří. s. 260)

V souvislosti s literaturou lze krátce zmínit i tvorbu, která se ze stránek papíru dostala do divadel – české drama. Autor Josef Hetych píše: „Česká dramatická tvorba se v průběhu

70. a 80. let podřídila stavu inscenační praxe, která se výrazně zaměřovala na adaptace české a světové klasiky, zejména však na dramatizace textů, které vycházely z beletrie. Kontinuitu původního českého dramatu v této době udržuje především Oldřich Daněk, Václav Havel a Milan Uhde a Pavel Kohout. Do posledního desetiletí minulého století přesahuje pouze několik zajímavých textů P.Kohouta (např. *Ecce Constantia* z roku 1992).“ (Hetych, J. <http://www.knihzdar.cz/kzv/02-2003/hetych.htm>)

Někteří autoři se ale stále ve svých textech vracejí k tématu revoluce. Podle autora Pavla Janáčka a textu „*Deset let po té: česká a slovenská literatura po roce 1989*“ návrat české literatury k tématu listopadové revoluce, započal kolem roku 1991, „vyvrcholil, ale neskončil kolem poloviny dekády a projevil se v desítkách básnických, dramatických a především prozaických knih. V „*Mafii po listopadu*“ Zdeny Frýbové (1992), v „*Čekání na tmu, čekání na světlo*“ (1993) Ivana Klímy (Janáček, Pavel. s. 19).

Podle autora Jiřího Urbance jsou mnozí autoři rádi, že jejich texty vůbec vyjdou. „...pochopitelně bez nároku na honorář, a kdy sice nikdo literární tvorbu ideologicky neglajchšaltuje, ale společnost také od ní téměř nic neočekává. Základním rysem charakterizujícím typ české literatury po roce 1989 je možnost svobodné tvorby a nereglementovaného přístupu k cizím literaturám. S tím souvisí ovšem i komerčně výhodné šíření brakové, podřadné, triviální, zábavné, oddechové, masové nebo – podle dnes užívaného termínu – populární literatury.“ (Urbanec, Jiří. s. 27) Sem patří i romantická literatura, fantasy, atd. Tím se dostáváme do nového, moderního literárního světa.

Volba toho, co z literatury nabízí masová média, vychází i z obecné známosti autora (např. Halina Pawlowská) nebo „z atraktivity osobních příběhů, jež je autor ochoten médiím průběžně nabízet (Michal Viewegh, Petr Šabach) Role literatury začíná být začátkem 90. let nahrazována i kultem časopisů o celebritách. Komeracionalizace literatury patří k základním rysům české literární scény tohoto desetiletí.

Pro čtenáře se stala zajímavá také, již zmíněná, erotika v literatuře. Její detabuizace patří k zákonitým projevům polistopadových změn: „Mezi autorkami jako by zprvu panovala při zobrazování intimních zážitků větší zdrženlivost. Záhy se však v šokující otevřenosti svým mužských protějšků vyrovnaly a nejednou je snad i překonaly. Jde o díla Čechoameričanky Ivy Pekarkové „*Péra a perutě*“, „*Kulatej svět*“ nebo prózy americké exulantky Ivy Hercíkové „*Hester aneb o čem ženy sní*“ a „*Vášeň*“, u Barbary Nesvadbové „*Řízkař*“ i „*Bestiář*“,“ tvrdí bohemista Jiří Stromšík v článku pro *Revolver Revue*. (Stromšík, Jiří. s. 173) ✕

Někteří kritici tvrdí, že náš literární život po roce 1989 charakterizuje ztráta myšlenky, absence ideje. „Podle obvyklého střídání klad-zápor-klad bychom očekávali, že po období komunistické ideologizace se v literatuře široce uplatní tematika s opačným znaménkem, zdůrazňování motivu svobody a demokracie, jak tomu bylo analogicky v roce 1945 po pádu okupační totality, ale současný téměř všeobecný nezájem o svět disidentů, neřku-li přímo o disidentskou literaturu, dokládá pravý opak. Markantním příkladem z okruhu světové literatury může být případ Alexandra Solženicyna, o jehož tvorbu v době před pádem komunismu se detailně zajímala všechna svobodná média, ale u nás prakticky hned v prvních měsících po 17. listopadu české vydání „*Souostrovní Gulag*“ již nevzbudilo patrnější zájem čtenářů,“ píše například ve svém textu Urbanec. (Urbanec, Jiří. s. 28) Lidé se zdají být čím dál tím více nasyceni klasickými tituly, i těmi, ke kterým minulý režim přistupoval dosti direktivně, vydávaly se ve vysokých nákladech a četly se například povinně ve školách. ✕

Současný český filozof Erazim Kohák z této situace před několika lety dovodil, že devadesátá léta u nás na nic nenavazují a jsou charakterizována ztrátou téměř jakékoliv kontinuity. „Tudíž podle něho - vrátili jsme se prakticky do výchozího bodu, jakým byl v našem případě rok 1848, kdy se za Havlíčka Borovského, Palackého a jiných teprve hledala orientace českého národa a české kultury,“ tvrdí Urbanec. (Urbanec, Jiří. s. 29) Právě tito

klasičtí autoři se dnes dostávají spíše do pozadí. Je to i z důvodu archaičtějšího jazyka a díky tomu, že na trhu je dostupná literatura lehčího charakteru.

Autor dále píše: „Dalším rysem těchto posledních let je až nepřirozená plejáda autorů několika generací v ediční činnosti, vycházejících z různých pozic svých životů za komunismu, najednou po dlouhodobém oficiálním odmítání se tisknou autoři umlčení již v roce 1948, dále donedávna nepřipustní spisovatelé angažovaní v šedesátých letech a zvláště v roce 1968 a vedle nich i ti zcela mladí, kteří v době komunistického státu se ani nepokoušeli proniknout do existujících nakladatelství a publikovali z přesvědčení.“ (Urbanec, Jiří. s. 29) Nastupují však také jména zcela nová, debutanti devadesátých let. Autor Vladimír Křivánek ve spisu *„Desetiletí neklidu: o mladé české poezii devadesátých let“* tvrdí: „Je pro ně většinou příznačná výrazová expresivita, gesto odporu vůči komunistické moci, deziluze společenská i existenciální. Jsou to převážně autoři narození v průběhu šedesátých let, mnozí lidsky i umělecky poznamenáni atmosférou doby normalizace.“ (Křivánek, Vladimír. s. 67) Jedním z nich a dnes i jedním z nejuznávanějších a nejpřekládanějších mladých českých autorů je, již zmíněný, Jáchym Topol. Sbírky *„Miluji tě k zbláznění“* (1991) a *„V Úterý bude válka“* (1992) vzbudily u čtenářů velký ohlas. Trvalé místo v kontextu české literatury druhé poloviny 20. století si však Topol zajistil rozsáhlým, dnes již kultovním románem *„Sestra“* (1994) a novelami *„Anděl“* (1995) a *„Noční práce“* (2001).

Místo v české próze zaujímá také již zmíněný autor Michal Viewegh. Ten na sebe upozornil na počátku 90. let neotřele a se smyslem pro humor napsaným románem z normalizačního údobí *„Báječná léta pod psa“* (1992). V průběhu dalšího desetiletí se pak stal nejčtenějším současným českým autorem a ve vysokých nákladech vydává řadu dalších titulů. Kolem poloviny devadesátých let, kdy autor vydal svou čtvrtou knihu, se kolem něj vznesla vlna kritiky: „Až tvrdošíjné lpění Michala Viewegha na opakovaně proklamovaném tvůrčím konceptu balancujícím mezi kýčem a jeho protipólem a hlavně důsledné naplňování

tohoto provokativního záměru naráží na stejně tvrdošíjnou neochotu některých kritiků uznat legitimitu dotyčného konceptu a byť i minimální kvalitu z něj vzešlých výsledků,“ tvrdí Lubomír Machala ve svém textu „*Prozaická polistopadová bilance*“ v časopise *Host* (Machala, Lubomír. s. 34) Nemilosrdnou kritiku ale spisovatel Viewegh nenechává bez odezvy a ve svých prózách nejrůznějšími narážkami kritiky ztrapňuje. V souvislosti se spisovatelem Michaellem Vieweghem se dokonce mluví o tzv. „vieweghovském fenoménu.“ Obecně je tím rozuměn jeho specifický, parodistický styl, který se někteří autoři snaží napodobovat. Podle Machaly je to třeba Miloš Urban (knihy „*Rukopisy*“ nebo „*Sedmikostelí*“) nebo Jan Jandourek („*Škvár*“).

Objevuje se také spousta dalších nových a výrazných autorských typů: „romány Vladimíra Macury, založené na znejistění hranice mezi realitou a imaginací, prózy Daniely Hodrové či Michala Ajvaze, romány Jana Křesadla či Jiřího Kratochvíla, hlásící se proklamativně k postmoderní hravosti a umělosti, stylisticky precizní kratší žánry v provedení Patrika Ouředníka či Jana Balabána, vytvoří se i výrazná linie ženského psaní (Alexandra Berková, Tereza Boučková, Zuzana Brabcová).“ (Bílek, Petr A. s. 37-46) Jan Křesadlo, Alexandra Berková nebo Jáchym Topol bývají často označováni za literární postmodernisty.

Je nutno ještě zmínit tvorbu autorů, kteří se na psaní populární literatury zaměřovali už dříve a kteří v nových podmínkách, tedy po roce 1989, prokázali novou míru přizpůsobivosti. Jde například o Zdenku Frýbovou, Pavla Frýborta nebo Ludmilu Vaňkovou, ale také například Vladimíra Párala. Teprve po nich se čtenářský zájem orientoval na autory pozdějších devadesátých let, tedy na Viewegha, Halinu Pavlovskou nebo Barbaru Nesvadbovou.

Jiný autor, Jiří Flajšar tvrdí: „Česká literatura po roce 1989 přestala fungovat jako „náhražka společenské, politické či filozofické aktivity.“ Politický a kulturní vývoj u nás po roce 1989 učinil z literatury zboží, které musí být konkurence schopné.“ (Flajšar, Jiří. http://www.aluze.cz/2003_02/flajsar.php) Podle autora česká literatura už zkrátka nemá tu

prestiž, jakou mívala dříve, a i když zůstává jedinečnou součástí kultury, nemá výsadní postavení, které zaujal film, televize, video, hudba, internet a další média populární kultury.

Lubomír Machala ve svém textu „*Prozaická polistopadová bilance*“ píše: „společenská prestiž literatury prudce upadá. Může se psát téměř vše a všude, ovšem s vědomím minimálního ohlasu napsaného či proneseného.“ (Machala, Lubomír. s. 31) Spisovatelem se může stát téměř kdokoli.

Podle Urbance po roce 1989 do dnešních dnů došlo v českém prostředí k dosti podstatnému odmítnutí vlastní tradice a k více nebo méně uvědomělému příklonu spíše k tendencím, jako se dnes projevují v okolních literaturách světa. Poslední léta české literatury se tak obrací spíše k fiktivnímu příběhu a obracejí se k masovému čtenáři.

4.1.2 „Poezie“

Změna politického systému po listopadu 1989 vytvořila počátkem devadesátých let zcela nový prostor pro českou poezii. Poprvé v poválečné literatuře, pokud nebudeme počítat krátké období mezi lety 1945-1948, se literární život mohl rozvíjet ve svobodných, žádnou ideologií regulovaných podmínkách. Pro básníky všech generací vznikl publikační prostor. Začali však přednostně publikovat ti, kteří se z politických důvodů nemohli publikovat v podmínkách normalizovaného Československa. Podobně jako u autorů prózy. Nakladatelství začala vydávat autory žijící v exilu, kteří za minulého režimu publikovali pouze v samizdatu. Autor Vladimír Křivánek ve svém textu „*Desetiletí neklidu o mladé české poezii devadesátých let*“ píše: „představili se básníci undergroundu, vraceli se do literatury autoři spirituální orientace, katolíci a křesťanští humanisté.“ (Křivánek, Vladimír. s. 66) Jejich literární nástupem přinesl ovoce ve velkém, zdá se až nepřehledném množství sbírek: „zvláště v druhé polovině devadesátých let v souvislosti s otvírajícím se publikačním prostorem především na Moravě (Edice poezie *Host*, nakladatelství *Petrov* atd.) vstupuje svými debuty

skutečně ta nejmladší generační vlna, autoři narození kolem poloviny sedmdesátých let – Bogdan Trojak, Kateřina Rudčenkova, Milan Děžinský, Věra Rosí, a jiní. Pochopitelně nejsou již ovlivněni mnohdy obtížnou literární zkušeností předlistopadových let, mnohé z toho, co autory o deset let starší utvářelo, co hořce prožívali, je pro ně pouze vzdalující se historií.“ (Křivánek, Vladimír. s. 71-72)

Podle mého názoru se poezie devadesátých let snažila o jakousi stylovou čistotu, rozdílnost od dob minulých. Autoři se snaží o osobitost a jsou věcní. Nakonec i Křivánek hodnotí mladou poezii 90. let pozitivně: „Zdá se, že definitivně skončily doby, kdy umělecká literatura nesla rozmanité funkce ideologické povahy (osvětovou, vzdělávací, výchovnou, apologetickou, moralisticko-náboženskou, atd.) a snaživě se zapojovala do projektů především privátní záležitostí, možností vyjádřit neopakovatelnou lidskou cestu, specifickým způsobem intimní lidské komunikace, potřebou a nezbytností, tvůrčí stopou existenciálního dramatu. Právě onen existenciální a privátní rozměr má ve své většině to nejzajímavější z mladé poezie devadesátých let.“ (Křivánek, Vladimír. s. 69)

Přesto nově vzniklý, volný literární prostor česká poezie nevyužila zcela. I když svůj směr, alespoň podle autora Křivánka, našla: „Postupem času se zřetelněji prosazuje tendence po tvarové kázni.“ (Křivánek, Vladimír. s. 70)

V textu „*Kam směřují česká a americká poezie*“ Jiří Flajšar na internetovém revue *Aluze.cz* píše: “V české poezii po roce 1989 podle Petra A. Bílka nastalo několik zásadních změn, jež by zdánlivě mohly potvrzovat obavy o další osud krásné literatury. Poezie totiž stejně jako literatura obecně přestala u nás hrát roli veřejného politizujícího diskurzu, jehož atraktivita je podpořena mimoliterárním přesahem tajných informací, jež čtenáři poezie za totality získávali četbou mezi řádky. Stala se tudíž tím, čím je na západě – svobodným, avšak stále okrajovějším médiem lyrické privátní zpovědi.“ (Flajšar, Jiří. http://www.aluze.cz/2003_02/flajsar.php).

Stručně řečeno, česká poezie se v devadesátých letech začala ubírat spíše do ztracena. Stala se terčem zájmu intelektuálů či povinnou literaturou studentů, než zájmem průměrných čtenářů, stala se ekonomicky nevýhodným žánrem. Náklady knih básní klesají. „Od roku 1993 je kromě několika nejslavnějších básníků veškerá česká poezie publikována samotnými autory nebo v malých a regionálních nakladatelstvích a nejjistější cestou, jak získat sbírku poezie, bývá požádat o ni jejího autora.“ (Flajšar, Jiří. http://www.aluze.cz/2003_02/flajsar.php) Podle Petra A. Bílka poezie zůstává již jen „záležitostí odborníků a pár desítek laických nadšenců.“ (Bílek, Petr A. s. 37-46)

I přesto však nelze opomenout několik dalších básníků. Autor Jiří Urbanec ve svém spisu „*Devadesátá léta – vyvrcholení vývoje 20. století?*“ jmenuje protagonisty nejmladší vlny české polistopadové poezie: Svatava Antošová, Petr Borkovec, Lubor Kasal, Jiří H. Krchovský, Petr Motýl, Ewald Murrer, Pavel Petr, Jaroslav Pízl, Božena Správcová, Jáchym Topol a Jaromír Filip Typlt.“ (Urbanec, Jiří. s. 27). Novým jevem jsou „bítovská“ setkání básníků, která zhostejnělou veřejností mohou být chápána jako utěšivé stýskání odmítaných a ostrčených, jimž nicméně v houfu lépe a zcela novou věcí je šíření vlastních veršů internetem na webových stránkách,“ dodává trochu s despektem Urbanec. (Urbanec, Jiří. s. 29) Také tento autor tvrdí, že poezie se stává čím dál méně populární. „Poezie, která v českém prostředí od dob národního obrození měla vedoucí úlohu a promlouvala téměř jako hlas národa (připomeňme Viktora Dyka nebo Jaroslava Seiferta), v našich devadesátých letech se téměř ztratila z obzoru naprosté většiny občanů a bohužel i velké části literárně vědných pracovníků.“ (Urbanec, Jiří. s. 29) A tak dnes místo poezie doslova převzala beletrie či populárně psychologická literatura, velké obrazové publikace vyhrály nad krásnou literaturou. Možná také částečně proto, že próza možná lépe a rychleji vyjadřuje dobovou atmosféru. Z beletrie převládá postmoderně laděný román nebo povídky deníkového typu.

Přesto však, vraťme se ještě o něco zpět. Poezie je odrazem doby, ve které vzniká. Někteří autoři v básních vyjadřují národní hrdost. V textu „*Deset let po té: česká a slovenská literatura po roce 1989*“ Pavel Janáček píše: „Z historických či národně státních emblémů (trikolóra, Pražský hrad) byl v agitační listopadové poezii nejčastěji připomínán heraldický symbol českého lva, včleňovaný do sentimentálních, elegických, satirických i pamfletických významových kontextů.“ (Janáček, Pavel. s. 16) Jde například o básně Štěpánky Strakové nebo Michala Vitouše.

Také Janáček tvrdí, že poezie na literárním poli ustupuje do neznáma: „Literární kultura, která na počátku devadesátých let vznikla popřením systému tzv. socialistické literatury, nechce být řízena společenskou objednávkou, výzvou dějin, byť by ji představovalo pouhé téma – téma revoluce. Pro poezii, jež se více než kdy předtím stává soukromou laboratoří literatury, to platí dvojnásob.“ (Janáček, Pavel. s. 19-20)

Literatuře devadesátých let se verše zdají jako médium pro dané téma příliš exkluzivní, možná až soukromé.

4.1.3 „Český knižní trh“

Knižní trh v České republice bývá označován nejrůznějšími přívlastky – záhadný, přesycený, nerovnoměrně rozvinutý. Je to dáno především velkými ekonomickými změnami, ke kterým došlo za posledních patnáct, sedmnáct let a které způsobily nutnost jeho rekonstrukce v podstatě od základů. „po rozbití státního monopolu v oblasti distribuce a prodeje knih vlivem procesu tzv. velké a malé privatizace se po sametové revoluci tento článek knižního trhu utvořil znovu, tentokrát výhradně na privátní bázi. Původně necelá desítky státních distribučních podniků tuzemské i zahraniční literatury byla od roku 1991 postupně uváděna do likvidace, aby náhlý prodej obrovských zlevněných knižních zásob nelikvidoval začínající i tradiční vydavatele knih. K tomuto jevu totiž už v předválečném

Československu za světové hospodářské krize došlo a přežili skutečně jen ti nejsilnější," tvrdí Jaroslav Císař v článku „*Distribuce a prodej knih v České republice*“ na webových stránkách Svazu knihkupců a nakladatelů. (Císař, Jaroslav. <http://sckn.cz/ckt/soucasnost.php>) Počátkem devadesátých let tedy bylo soukromé podnikání v knižním oboru něčím zcela novým.

Proměna politického klimatu po listopadu 1989 měla velmi příznivý dopad na rozšíření nakladatelské činnosti u nás. „Z přibližně padesáti státních nakladatelských domů s plánovitě určeným profilem produkce, které fungovaly v bývalém Československu koncem roku 1989, vzrostl dnes počet registrovaných nakladatelství jen v České republice na více než 2700. Umožňuje to velmi liberální legislativa, která byla po "sametové revoluci" přijata. Knižní kultura se po listopadu 1989 stala jednou z prvních oblastí kultury, kde došlo ke komplexní transformaci do změněných společensko-ekonomických podmínek. První soukromé nakladatelství vzniklo již v prosinci 1989. Stal se jím dnes již renomovaný nakladatelský dům *Paseka*.“ (Císař, Jaroslav. <http://sckn.cz/ckt/soucasnost.php>)

V současnosti působí na knižním trhu asi 70 distribučních firem. Při velikosti státu to přináší řadu problémů. Mnohé z nich mají omezenou titulovou nabídku, zásobují malé oblasti a často mají problémy s technickými, komunikačními i skladovacími možnostmi. Začínají se, ale už profilovat firmy s celorepublikovou působností. Podle informací Svazu knihkupců a nakladatelů se do budoucna předpokládá, že přirozený tlak konkurenčního prostředí dosavadní množství knižních distribucí výrazně zredukuje.

V procesu malé privatizace a restitucemi se v České republice proměnily i vlastnické vztahy u mnoha knihkupectví. Knihkupeckou síť se podařilo obnovit v ještě větším rozsahu, než v Československu existovala do listopadu 1989. V současnosti funguje asi 800 stálých specializovaných knihkupeckých prodejen. Počet všech prodejních míst, tj. včetně obchodů se smíšeným sortimentem, knižních koutků v obchodních domech nebo oddělení v supermarketech, kde lze také koupit knihy, činí podle záznamů Českého svazu knihkupců a

nakladatelů asi 2000. V hlavních kulturních centrech státu, tedy v Praze, Brně, Olomouci a Plzni se ve velké míře v knihkupectvích objevuje rozšířená nabídka cizojazyčné literatury. V posledních letech se také prosazuje prodej knih v řetězcích supermarketů a prostřednictvím internetových knihkupectví (např. kosmas.cz nebo knihservis.cz).

Podle údajů Svazu knihkupců a nakladatelů se v České republice vydá asi 40 milionů výtisků knih, což odpovídá hranici asi 15 tisíc knižních titulů a dosahuje se obrátu v odhadované výši 4 miliardy českých korun. Ceny knih za posledních 10 let narostly přibližně pětkrát. Má na to vliv především celosvětový nárůst cen papíru a podobě. Čeští nakladatelé podobné náklady hradí ve světových cenách, ale své výrobky mohou prodávat vzhledem ke koupěschopnosti obyvatel pouze za české ceny. Míra jejich zisku oproti podnikům ze zemí např. západní Evropy je přirozeně nižší.

„V České republice neexistuje praxe systému pevných cen knih tak, jako je tomu např. v Německu nebo ve Francii, ačkoli o to profesní svaz nakladatelů a knihkupců usiloval. Úřadem pro hospodářskou soutěž byla tato iniciativa zamítnuta jako nepřípustná kartelová dohoda. Výše cen knih je tedy ponechána vlivu konkurenčního prostředí. Lze však konstatovat, že se v zásadě dodržují ceny doporučené nakladateli.“ (Císař, Jaroslav. <http://sckn.cz/ckt/soucasnost.php>)

V současnosti, ale negativně na český knižní trh působí výprodeje knih i krátce po jejich vydání. Způsobují to nejen sami nakladatelé, kteří se ocitají z nejrůznějších důvodů v ekonomické tísní, ale i krachující distribuce nebo knižní velkoobchody. Český knižní trh si žádá především novinky a dalších vydání se dočká jen omezený počet titulů. Na knižním trhu tak mají své místo stovky obchodů „Levné knihy,“ které tituly nabízejí za bezkonkurenční ceny a to i takové, které jsou v distribuci i v běžných knihkupectvích. Některá knižní nakladatelství (jako třeba BB art) vydávají knihy v pevném svazku i tzv. paperbacky, tedy knihy s měkkou vazbou, často menších rozměrů. Ty pak prodávají o desítky či stovky korun

levněji. V anglo-amerických zemích se tato praxe úspěšně aplikuje už řadu let. Měkká vazba čtenářům často připadá i praktičtější a skladnější. Oceňují také výhodnější cenu za knihu.

Na počátku 90. let mohli čeští čtenáři pociťovat nedostatek aktuálních informací o vycházející produkci a titulech knih na knihkupeckých pultech. Dnes o dění na knižním trhu včetně knižní nabídky informuje hned několik časopisů. Pouze jediný z nich týdeník „*Nové knihy*“ s velkou bibliografickou přílohou, přežil z období před listopadem 1989. „*Knihy 2000*“ i „*Knižní revue*“ jsou nově koncipovaná inzertní periodika. Ve stále větší míře se také rozšiřuje vydávání firemních knižních časopisů. Od roku 1996 vychází věstník Svazu českých knihkupců a nakladatelů pod názvem „*Knihkupec a nakladatel*.“ „vychází stejně jako v roce 1949, kdy bylo jeho vydávání násilně ukončeno. Časopis byl však založen již v minulém století v roce 1893.“ (Císař, Jaroslav. <http://sckn.cz/ckt/soucasnost.php>)

V roce 1996 začal vycházet také – z počátku se zahraniční podporou – „*Katalog skladovaných knih*“ – česká verze „*Books in print*.“ Do každého vydání se vyřazují tituly, které už nejsou na českém knižním trhu k dispozici. Např. v roce 2000 v pátém tištěném vydání Katalogu skladovaných knih, bylo na více než 600 stranách 17 tisíc záznamů o dostupných knihách z produkce 700 nakladatelství (zdroj: Svaz českých knihkupců a nakladatelů).

Vydávání knih je v Česku zatíženo sníženou 5% daní z přidané hodnoty (běžná sazba je 22%). Nakladatelé jsou ze zákona povinni odevzdávat zdarma knihovnám tzv. povinné výtisky. Podobné řešení mají i země EU.

Struktura české knižní produkce se v posledních letech zásadně nemění. Například v loňské knižní produkci českých vydavatelských subjektů výrazně převažují knihy v češtině – téměř 88 % podíl (13 493 titulů). Dalších 749 titulů vyšlo v roce 2005 v češtině s podílem jiného jazyka. (Zdroj: SČKN)

Důležité je zmínit také snahu českých knihkupců a nakladatelů podporovat čtení, a to především mezi dětmi a mládeží. Například Svaz českých knihkupců a nakladatelů společně se svou společností *Svět knihy* vyhlásil před několika lety, po vzoru USA a EU, kampaň „Rosteme s knihou“. Narůstá také počet knižních přehlídek, veletrhů (například Svět knihy), počet udělování knižních cen a v neposlední řadě se objevují se také noví autoři.

Snahou je také nadále propagovat českou klasickou literaturu. Podporuje ji jak *Matice česká*¹, tak například *Česká knižnice* v rámci knižního nakladatelství *Lidové noviny*, jejímž záměrem je udržet tradici české literatury. Vychází zde znovu tituly autorů od středověku po první polovinu dvacátého století (Adam Michna z Otradovic i Božena Němcová). Podle knihkupců je ale o ně mezi čtenáři velmi malý zájem.

¹akciová společnost pro vydávání české literatury, původně peněžní fond a nakladatelství založené 1.1. 1831 při Národním muzeu v Praze, zejména z iniciativy F. Palackého. Zaslouhou Matice české byl vydán Jungmannův slovník česko- německý nebo Šafaříkovy Slovanské starožitnosti. (str. 101. Všeobecná encyklopedie. Svazek 5 m/0, Diderot 2002)

4.1.3a „Překlady z cizích jazyků“

K tomuto segmentu knižní produkce – cizojazyčné produkce, lze jednoznačně říci, že nejen v posledních letech dominují překlady z angličtiny. A to nejen díky informacím Svazu českých knihkupců a nakladatelů či zdrojům Národní knihovny. Pouhá návštěva českého knihkupectví tento fakt potvrzuje. Trojlístek jazyků, ze kterých se u nás nejvíce překládá, je dlouhodobě (podle informací SČKN) od roku 1990 neměnný. Na prvním místě je tedy angličtina, připadá na ni zhruba polovina všech vydaných překladů, což ilustruji v nadcházející tabulce. Dále dominují překlady z němčiny, francouzštiny, polštiny, slovenštiny a ruštiny. Z ostatních slovanských jazyků se u nás překládá dlouhodobě nepoměrně méně. Čeští nakladatelé dohromady nabízejí překlady asi z 45 jazyků. Některé jsou spíš vzácně frekventované, jako středověká latina či albánština. Překlady se podílejí, podle informací SČKN, na celkovém objemu české knižní produkce asi jednou třetinou. Z tohoto hlediska patří Česká republika ke světové špičce.

Tabulka I:

Vydané překlady knih v ČR za roky 1992 – 2000

	2000	1998	1996	1994	1992
celkem	4423	4604	4602	4342	4352
angličtina	2211	2301	2362	2329	2340
němčina	980	1033	1029	982	991
francouzština	243	267	273	225	227
slovenština	136	152	137	116	132
polština	74	73	76	67	71
ruština	73	65	53	50	36

Zdroj: Národní knihovna ČR

Podle údajů Národní knihovny je zřejmé, že u vydaných anglických titulů je tendence spíše klesat. Tento ukazatel může být dán přesyceností trhu i ekonomickou situací. Například, vysoké ceny knih nutí čtenáře si je raději půjčovat v knihovně, apod. Překvapivá je tendence růstu překladů u slovanských jazyků.

Důležité je také zmínit kolik knih v Česku vychází v angličtině. Každoročně v tomto jazyce vychází několik set titulů. Například v roce 2000 to bylo celkem 609 (Zdroj: SČKN).

4.1.3.b „Dovoz a vývoz v České republice“

Pro ilustraci uvádím základní fakta o dovozu a vývozu knih v České republice v druhé polovině devadesátých let. Uváděné údaje vycházejí z podkladů Českého statistického úřadu (ČSÚ) a následně Svazu českých knihkupců a nakladatelů (SČKN). Jejich údaje vycházejí z celních deklarací a kromě beletristických knih v sobě zahrnují i např. obrázkové knihy a omalovánky pro děti.

Dovoz

Např. za rok 1999 činila hodnota dovozu knih ze zahraničí celkem 2 314 237 437 Kč. Údaje nerozlišují mezi knihami, které se tisknou v zahraničí pro české nakladatele a které si objednaly české knihovny do svých fondů. V následující tabulce je uvedeno srovnání za pět let ve vybraných letech 1995-1999.

Tabulka II:

Hodnota dovozu knih do ČR v letech 1995-1999 (v mil. Kč)

1995	<i>1501</i>
1996	<i>1421</i>
1997	<i>1327</i>
1998	<i>1978</i>
1999	<i>2314</i>

Zdroj: SČKN

Zatímco v roce 1998 se do České republiky dovezlo celkem 19 786 082 svazků knih, v roce následujícím to už bylo celkem 22 872 872 kusů neperiodických publikací (zdroj: SKČN) Z teritoriálního hlediska jednoznačně převažovaly dovozy ze západoevropských zemí jako je Německo a z postkomunistických zemí jako Polsko, Slovensko, Maďarsko a

Slovinsko. Z mimoevropských zemí jsou uvedeny Spojené státy americké. Ve srovnání s počtem dovezených knih z jiných evropských zemí, ale počet knih z USA nedominuje. Podrobnější údaje v následující tabulce za rok 1999.

Tabulka III:

Počet dovezených knih do ČR v roce 1999 podle vybraných států

Země	Počet knih
Německo	9366688
Polsko	4899264
Slovensko	285946
Maďarsko	100431
Slovinsko	452042
Velká Británie	1198291
Francie	544925
USA	158765

Zdroj: SČKN

Vývoz

Za rok 1999 činila hodnota vývozu českých knih do zahraničí celkem 1 587 281 193 Kč. Údaje nerozlišují mezi knihami, které se v České republice tisknou na zakázku a které si zahraniční partneři objednali přímo u vydavatelů či jiných exportérů českých knih. V následující tabulce je opět uvedeno pětileté srovnání ze statistik SČKN.

Tabulka IV:

Hodnota vývozu knih z ČR do zahraničí v letech 1995-1999 (v mil. Kč)

1995	889
1996	784
1997	867
1998	1448
1999	1587

Zdroj: SČKN

V roce 1998 se z České republiky vyvezlo celkem 13 615 658 svazků knih, v roce následujícím to už činilo celkem 20 182 049 kusů neperiodických publikací. Ačkoli se jedná o téměř 50% nárůst, ve finančním vyjádření to znamená zvýšení pouze o necelých 10 %. (Zdroj: SČKN). Z teritoriálních hlediska převažoval vývoz do evropských států jako je Německo a Rakousko a postkomunistických zemí Slovenska, Polska a Maďarska. Z mimoevropských zemí patří k největším odběratelům českých knih Spojené státy Americké. Ve srovnání s dovozy se ovšem jedná o objemy nesrovnatelně menší. Podrobnější údaje, za měřený rok 1999 následují v tabulce.

Tabulka V:

Počet vyvezených knih z ČR v roce 1999 podle jednotlivých států (v tisících kusů)

<i>Země</i>	Počet knih
Německo	11514648
Rakousko	2321565
Velká Británie	4949000
Slovensko	1511033
Polsko	1496127
Maďarsko	1317707
USA	59296

Zdroj: SČKN

4.1.4 „Americká literatura v Česku“

Údaje, které jsem uvedla v předcházející kapitole hovoří za to, že dovoz knih z České republiky do USA (158765 ks) i vývoz knih z České republiky do USA (59296 ks) je ve srovnání s evropskými zeměmi mnohem nižší. Ve srovnání s počtem filmů, které se do České republiky z USA dostanou, je počet knih zase nesrovnatelně vyšší, což dokazuje samostatná kapitola o americkém a hollywoodském filmu v ČR (4.2.6. „Český film versus americký“)

Přesný počet amerických knih (ať už přeložených nebo v originále), které u nás vycházejí v jednotlivých letech, které jsem určila pro svou obsahovou analýzu se nedá specifikovat. Každé knižní vydavatelství si tato data schraňuje a vzhledem k počtu knižních vydavatelství na českém trhu by přesná čísla dohledat bylo velmi obtížné. Přehled americké literatury u nás eviduje Národní knihovna ČR, protože dostává povinné výtisky od všech českých vydavatelství. Má tak důkladný přehled o všech knihách, které u nás v jednotlivých letech vyjdou. Vyhledávání v online databázi Národní knihovny je však dosti nepřesné a velmi obsáhlé.

Některá fakta uvádějí autoři, které už jsem v předchozích kapitolách diplomové práce citovala. Například Bohumil Nekolný ve studii o devadesátých letech uvádí, že výtisků románu *Sophiina volba* spisovatele Williama Styrona se u nás v osmdesátých letech prodalo více než ve Spojených státech. (Nekolný, Bohumil. s. 77)

V literatuře druhé poloviny dvacátého století obecně lze, podle autora Jiřího Stromšíka, zaznamenat několik vln zdůrazňování dokumentarismu faktografismu: „Jedna z posledních takovýchto konjunktur vzešla z amerického prostředí šedesátých let a její výsledky byly označovány jako non fiction literatura.“ (Stromšík, Jiří. s. 173) Non fiction literatura, je podle údajů Svazu českých knihkupců a nakladatelů v Česku v druhé polovině dvacátého století stále více populární.

Autor Stromšík je k současné i budoucí americké literatuře spíše skeptický: „sdílená vzdělanost už v dnešním světě neexistuje, popřípadě je úplně zbytečná: že je úplně jedno jestli čtu Agathu Christie nebo Homéra, že každý z nás vytváří svoji osobní kulturu a je třeba respektovat jakoukoli variantu kulturních hodnot. Ten kdo čte science fiction se nemá za co stydět před tím, kdo čte Prousta a Joyce.“ (Jiří Stromšík, s. 173) Tento výrok, podle mého názoru, charakterizuje situaci v literatuře velmi výstižně.

4.1.4.1 „Americká poezie v Česku“

Zajímavá je situace týkající se americké poezie v České republice. I zde je velmi obtížné dohledat přesná data. Několik českých autorů, ale o americké literatuře psalo.

Pro české čtenáře měla americká poezie jakýsi punc výjimečnosti, protože byla před rokem 1989 jednou z mála vstupenek do myšlení svobodného světa. Dnes se k tomuto působení přidává, v dobrém i špatném, právě odraz kulturní hegemonie USA a globálního působení na kulturu zbytku světa.

Podle revue pro literaturu *Aluze.cz* začaly v devadesátých letech sporadicky vycházet kvalitní výběry jednotlivých básníků: „nejpřekládanější byli přední básníci bítnické generace Allen Ginsberg a Gary Snyder, avšak jednalo se o zpravidla autory u nás již dříve v antologiích představené.“ (Flajšar, Jiří. www.aluze.cz/2003_02/flajsar.php)

Situace v překládání americké poezie je po roce 1989, podle autora Jaroslava Císaře ze Svazu knihkupců a nakladatelů vážná, ale ne kritická: „Na jedné straně padly ideologické překážky k publikaci mnohých amerických básníků, jejichž občanské a umělecké názory byly neslučitelné s doktrínou socialismu. Na druhé straně však vydání jakékoli překladové sbírky nebo výboru představuje riziko pro nakladatele.“

(Císař, Jaroslav. www.sckn.cz/ckt/soucasnost.php) Lze proto očekávat, že se americká poezie bude českým čtenářům dostávat spíše ve formě kratších medailonů a ukázkami několika básní

v literárních periodikách ve formátu padesátých až devadesátých letech jaké v Česku představil časopis *Světová literatura*.¹

¹Literární časopis *Světová literatura* tvořil po čtyřicet let (1956-1996) významnou součást českého literárního a kulturního života. Odrážel vývoj soudobé společnosti, jejích politických a kulturních hodnot, omezení či možností. Časopis vycházel v šesti svazcích ročně a čtenářům představoval prozaickou a básnickou tvorbu různých národních literatur. Otiskoval divadelní hry i filmové scénáře. Těžiště spočívalo v literatuře 20. století a především v představování nejnovějšího světového literárního vývoje. Z amerických autorů byli na stránkách časopisu představováni osobnosti jako Ernest Hemmingway, Edgar Allan Poe, G. B. Shaw, John Steinbeck nebo Thomas Hardy a řada dalších.

(Zdroj: časopis *Světová literatura*, www.iliteratura.cz/clanek.as?polozkaID-17287.7, 12.2006)

4.2 „Český film“

Do roku 1990 představoval pojem československé kinematografie model centrálně řízené organizace zastřešené ústředním ředitelstvím Československého filmu. Na Slovensku sice řídilo domácí kinematografii ústředí Slovenského filmu, které podléhalo slovenskému ministerstvu kultury. Ten ovšem podléhal pražskému ústřednímu ředitelství. Slovenská kinematografie ale byla v rámci Československa samostatná složka. „Ústřední ředitelství Československého filmu bylo podřízené přímo vládě, ústřední ředitel měl pravomoci ministra, i když jím nebyl. Řídilo všechny filmové podniky a instituce: Filmové studio Barrandov (a jeho ateliéry v Hostivaři), Krátký film Praha, Filmové studio Gottwaldov, Filmové laboratoře Praha, Ústřední půjčovnu filmů, Český filmový ústav, Československý film export a Filmový průmysl). (zdroj: Filmová ročenka 1992. s. 7)

Monopolní resort působil v naší kinematografii už od roku 1945, kdy byla československá kinematografie zestátněna. „Prvotním impulzem k vytvoření monopolu byl dekret č. 50/45 Sb. O opatřeních v oblasti filmu, který podepsal prezident Eduard Beneš 11. srpna 1945.“ (Filmová ročenka 1992. s. 7) Zrušení ústředního ředitelství Československého filmu přišlo v prosinci 1990 a znamenalo rozpad dosavadní jednotné struktury československo filmu. Poté se budoucnost domácích filmů začala spojovat s Filmovým studiem Barrandov.

V následujících dvou letech také vzniklo mnoho soukromých filmových i televizních společností. Díky nim si dnes filmový tvůrci mohou vybírat výrobce, který je schopen zrealizovat celovečerní hraný film i bez státní podpory. Český film tak vstoupil do tržních podmínek. Od roku 1989 lze také zaznamenat tendenci k privatizaci kin.

Pro lepší ilustraci jsem v oblasti českého filmu, kromě vybraných let 1992, 1996 a 2000, v následujícím přehledu obsáhla také roky 1994 a 1998.

4.2.1 Rok „1992“

V roce 1992, se většina českých filmů natáčena v koprodukcích. „Nikoli v mezinárodních, i když i takové se najdou, ale v domácích, na kterých se finančně podílí několik partnerů. Častým je například *Česká televize*. Filmaři se učí jak skloubit tvořivou činnost s komercí.“ (Filmová ročenka 1992. s. 10) V porevoluční době se filmaři orientují v nově formujícím se civilizačním procesu. Doslova explozi pracovních příležitostí přineslo natáčení videoklipů a reklam. Zřizuje se *Národní filmový archiv*. Nové ekonomické podmínky změnilly i oblast dovozu a vývozu filmů. Vznikají společnosti jako *Lucernafilm* (vznikla privatizací bývalé *Ústřední půjčovny filmů*) (Zdroj: Filmová ročenka 1992. s. 10) nebo *Interama* a řada dalších. Společnosti si navzájem konkurují a každá se snaží získat divácky nejpritažlivější filmy. „V praxi to znamená, že vyplňují vakuum vzniklé izolací našeho diváka od světové a zejména americké filmové produkce. Vedle skutečně atraktivních děl, ozdobených cenami z filmových festivalů i prestižními cenami americké Akademie filmových umění a věd Oskary, zalila nás vlna sci-fi, hororů a akčních filmů.“ (Filmová ročenka 1992. s. 11) Urychlil se také příchod jednotlivých filmů do kin. Zatímco před revolucí někdy trvalo uvedení zámořských titulů až několik let, nyní se filmové společnosti snaží, aby časový rozdíl uvedení do kin v Česku a ve světě byl co nejmenší. „Změnu způsobila skutečnost, že distribuční společnosti neplatí za filmy pevnými částkami, ale procenty.“ (Filmová ročenka 1992. s. 11) V roce 1992 v Česku vznikly například filmy „*Černí baroni*“ režiséra Zdeňka Sirového, „*Dědictví anebo Kurvahošigutentag*“ Věry Chytilové či „*Requiem pro panenku*“ Filipa Renče.

4.2.2. Rok „1994“

Počet kin v České republice v roce 1994 činí 1200 a průměrná cena vstupného je 23,53 korun. Jako poslední zanikly společnosti *Filmexport Praha* a *Filmový průmysl*. Ve státní kompetenci, v kompetenci ministerstva kultury, tak zůstal jako příspěvková organizace, pouze *Národní filmový archiv*.

Podle autorky předmluvy Filmové ročenky 1994, dochází ke komercializaci a unifikaci programové nabídky kin a nabývá na významu klubové dění kin: „díky tomu dostal podobu rozsáhlý projekt 100. Jeho cílem je v průběhu příštích pěti let uvést do kin sto významných českých i zahraničních filmových děl a všemožně podporovat nekomerční, distribuční ediční a vzdělávací činnosti.“ (Filmová ročenka 1994. s. 9) Autorka Alena Prokopová také tvrdí, že bude vznikat (jako všude ve světě) stále více komerčních filmových projektů, jejichž řemeslná kvalita nebude na výši: „Nekomerční autorská umělecká díla budou nepochybně tvořit jen malou část naší filmové produkce.“ (Filmová ročenka 1994. s. 8)

Divácky nejúspěšnějším projektem roku byl snímek Milana Šteindlera „*Díky za každé nové ráno*.“

Jeden z nejvýraznějších mladých režisérů roku 1994 Jan Svěrák natočil dva filmy, z nichž první, „*Akumulátor I*,“ patřil mezi nejdražší projekty roku, druhý divácky rovněž velmi úspěšný je road movie „*Jízda*.“ „*Akumulátor I*“ je podle autorky Prokopové, spolu s režijním debutem Vladimíra Michálka „*Amerika*,“ příkladem toho, že se mezi mladší tvůrčí generací prosazuje komunikace s módní postmoderní optikou a s americkými vyprávěcími modely: „jež odpovídají vnímání mladé (a nejčetnější) části publika.“ (Filmová ročenka 1994. s. 9)

Podle filmových odborníků se český film zatím vyhnul kopírování hollywoodské produkce. Prokopová ve své stati, ale uvádí, že zajímavé bylo často negativistické vyhraňování vůči americkému vyprávěcímu systému. (protitotalitní protest Drahomíry

Vihanové „*Pevnost*“). Z množství přehlídek zahraničních kinematografií v Česku jmenují například *Dny Evropského filmu v Praze*.

V českém filmu roku 1994 je také snaha využít přesahu z jiných mediálních oblastí, především popularity literárních předloh (Hrabalovské „*Andělské oči*“, „*Saturnin*“ podle Zdeňka Jirotky). Pod většinou filmů s datem výroby 1994 je podepsáno také více producentů. A tvůrci se také snaží podílet na své práci i finančně (např. *Česká televize*). V krizi se podle autorů Filmové ročenky ocitá animovaný film, který býval tradiční devizou české kinematografie a to vzhledem k problémům financování.

V roce 1994 vzrůstala krize návštěvnosti filmů, která je podle odborníků celosvětovým problémem: „tato krize měla přirozeně negativní zpětnou vazbu na české distributory i producenty. U nás je hlavní příčinou rozdrobená a poptávce neodpovídající síť kin, která se stále více ocitají v kompetenci jednotlivých provozovatelů bojujících s finančními problémy.“ (Filmová ročenka 1994. s. 11)

4.2.3. Rok „1996“

V dubnu otevřela společnost *Kino 2005* první multikino v České republice. „Multikino Galaxie má osm kinosálů, jejichž provoz má zaručit divákovi kvalitu a pohodlí filmové projekce.“ (Filmová ročenka 1996. s. 15)

Konají se filmové přehlídky zahraničního filmu. (například festival filmů ze zemí Evropské unie právě *Dny evropského filmu*, *Mezinárodní festival filmů pro děti a mládež ve Zlíně*, atd). Do České republiky začínají jezdit zahraniční herecké hvězdy (v roce 1996 to byla např. Loretta Swittová ze seriálu „*Mash*“, Woody Harrelson nebo Courtney Love, kteří přijeli propagovat film Miloše Formana „*Lid versus Larry Flint*.“ (Zdroj: Filmová ročenka 1996)

Zahraniční filmaře lákají pražské i mimopražské lokality (hrady a zámky) k natáčení filmů. (např. Roger L. Simon v Praze točil snímek „*Pražský duet*“ (Zdroj: Filmová ročenka 1996). Z filmů natočených v České republice v roce 1996 jmenujme „*Kolju*“ Zdeňka Svěráka nebo „*Zapomenuté světlo*“ Vladimíra Michálka.

4.2.4 Rok „1998“

Tento rok je ve znamení oslav 100. výročí české kinematografie. Jednou z akcí bylo vyhlášení nejlepšího česko-slovenského hraného filmu století. „Z ankety v níž hlasovalo přes padesát filmových kritiků, vyšel vítězně historický film „*Markéta Lazarová*“ (r. František Vlácil, 1965/1967.“ (Filmová ročenka 1998. s. 8)

Společnost *Krátký film Praha, a. s.* se dostala do ztráty 150 milionů korun. Česká pojišťovna podala návrh na konkurz. (Zdroj: Filmová ročenka 1998. s. 8) Na Českém trhu v současnosti působí 211 filmových a videoprodukčních společností a 18 filmových a video distribučních společností. Vychází 15 periodik věnovaných filmu. Filmových festivalů a přehlídek, které se konají ve větších městech České republiky, je v roce 1996 36. (Zdroj: Filmová ročenka 1998). V tomto roce vznikl například koprodukční snímek „*Je třeba zabít Sekala*“, který režíroval Vladimír Michálek.

4.2.5 Rok „2000“

Na českém trhu se objevují další periodika o filmu (měsíčník *Premiere* nebo *Total film*) i další distribuční společnosti. Rozšiřují se i multikina (Hostivařské *Ster Century*) jejich počet tak v republice vzrostl dohromady na 5. (Zdroj: Filmová ročenka, 2000) Z filmů roku 2000 jmenujme například „*Musíme si pomáhat*“ Jana Hřebejka nebo „*Samotáři*“ v režii Davida Ondříčka.

4.2.6. „Český film versus americký“

Následující tabulky ilustrují počty českých a zahraničních filmů, vzniklých a distribuovaných do českých kin v letech 1992, 1994, 1996, 1998, 2000. Kromě zahraničních celkem a amerických jsem vždy udala další tři země, jejichž počet filmů v české distribuci byl největší.

Tabulka VI: Rok 1992

Filmy	Počet
České dokumenty	169
Zahraniční	140
Americké	109
České animované	36
České hrané	30
Francouzské	12
Britské	5
Italské	3

Zdroj: Filmová ročenka 1992. Národní filmový archiv. Praha.1993

Tabulka VII: Rok 1994

Filmy	Počet
České dokumenty	256
Zahraniční	137
Americké	126
České hrané	60
Animované	24
Francouzské	7
Britské	3
Italské	1

Zdroj: Filmová ročenka 1994. Národní filmový archiv. Praha 1995

Tabulka VIII: Rok 1996

Film	Počet
České dokumenty	372
Zahraniční	146
Americké	103
České hrané	56
České animované	31
Francouzské	11
Britské	12
Italské	6

Zdroj: Filmová ročenka 1996. Národní filmový archiv. Praha, 1997

Tabulka IX: Rok 1998

Filmy	Počet
České dokumenty	289
Zahraniční	135
Americké	99
České hrané	61
České animované	34
Britské	13
Francouzské	8
Ruské	7
Španělské	3

Zdroj: Filmová ročenka 1998. Národní filmový archiv. Praha 1999

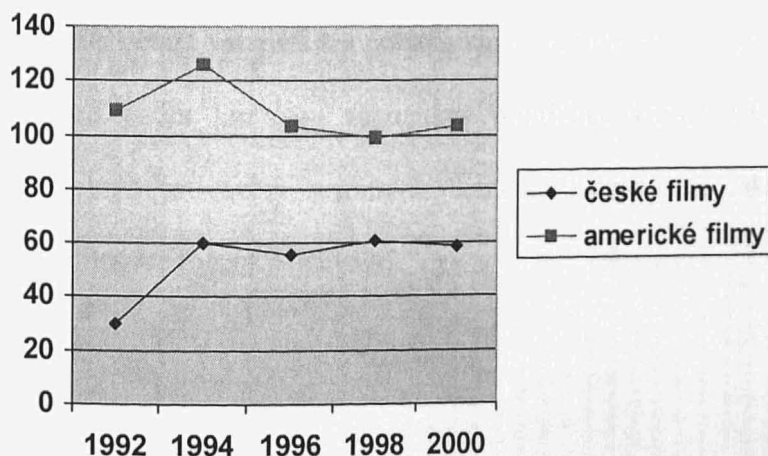
Tabulka X: Rok 2000

Film	Počet
České dokumenty	265
Zahraniční	142
Americké	103
České hrané	59
České animované	36
Francouzské	15
Britské	9
Australské	3

Zdroj: Filmová ročenka 2000. Národní filmový archiv. Praha, 2001

Následující graf měří počet českých hraných filmů v porovnání s americkými v české distribuci v jednotlivých letech.

Graf I:

V měřených letech 1992 – 2000 byl počet českých i amerických filmů v české distribuci přiměřeně stejný. V každém roce se data lišila jen o několik čísel. Rapidní vzrůst distribuce českých filmů byl zaznamenán až rokem 1996. Od roku 1992 do roku 1996 vzrostla distribuce českých filmů téměř o polovinu. Hranici cca 60 filmů ročně si drží až do roku 2000. U Amerických filmů se počet nijak zvlášť neliší. Počet se pohybuje kolem hranice průměrně 100 filmů ročně a to počínaje rokem 1992, kdy činil počet amerických filmů v české distribuci nejvíc – 109. Viz následující tabulka:

Tabulka XI:

Počet amerických filmů		
Roky	České	Americké
1992	30	109
1994	60	126
1996	56	103
1998	61	99
2000	59	103

Zdroj: Filmové ročenky (1992-2000). Národní filmový archiv. Praha.

Pro srovnání údajů následují tabulky s průměrnou návštěvností českých kin, průměrnou cenou vstupenek a počtem kin v jednotlivých letech (1992, 94, 96, 98, 2000). Do celkového počtu kin jsou započítány multikina (kromě roku 1992), dále stálých kin, s pravidelným provozem, sezónních i letních a kinokaváren. Jaká je návštěvnost amerických snímků filmové ročenky neuvádí.

Tabulka XII:

Průměrná návštěvnost českých kin a ceny vstupenek

<i>Rok</i>	<i>Počet návštěvníků</i>	<i>Průměrná cena vstupenky</i>	<i>Počet kin</i>
1992	43 106	14 Kč	1872
1994	1.253 250	23,53 Kč	1200
1996	8.999.030	35 Kč	1091
1998	9.251.547	55 Kč	908
2000	8.718.776	68 Kč	874

Zdroj: Filmové ročenky (1992, 94, 96, 98, 2000) Národní filmový archiv. Praha.

Zatímco v roce 1992 byl v České republice největší počet kin, počet návštěvníků byl nesrovnatelně nižší než v následujících, měřených letech. V letech 1996-2000, se sice počet kin zmenšoval (ať už v důsledku jejich zavření kvůli omezování dotací ze státního rozpočtu či vysokých provozních nákladů nebo konkurenci nově vznikajících multikin), naopak počet návštěvníků rostl. Výrazně, ale dochází ke zdražování vstupného.

5.0 „České výtvarné umění“

Úvodem kapitoly je třeba definovat výtvarné umění obecně. Je to druh umění, jehož výrazovým prostředkem je různým způsobem tvarovaná hmota. Encyklopedické slovníky do této kategorie řadí architekturu a urbanismus, sochařství, malířství, grafiku, užité umění, v současnosti také fotografii. Na rozdíl od ostatních druhů umění, dílo výtvarného umění působí samo, bez interpreta. V této kapitole a také v obsahové analýze (7.0 Obsahová analýza kulturní rubriky MF Dnes) jsem však do výtvarného umění, z důvodu zúžení prostoru, zahrnuje pouze sochařství, grafiku, fotografii, malířství a užité umění. Architekturu a urbanismus jsem záměrně neudala, protože se tyto obory dají zařadit i do jiných kategorií nebo se dají brát jako samostatné kapitoly.

5.1 „80. léta 20. století“

Osmdesátá léta dvacátého století ve výtvarném umění se pohybují mezi modernizmem a postmodernizmem. Umění se snaží zapojovat nová média a principy komunikace. „Koncem 80. let pak přichází prudká reakce, negující dosavadní transcendentní pojetí umění. Na počátku 90. let pak umělec stojí před světem, který nemůže obsáhnout a jemuž nerozumí, a zřiká se komentáře a hodnocení.“ (Horová, Anděla. s. 3)

Do této postmoderní skepse v Čechách zasáhne radikální politický převrat v listopadu 1989. Podobně jako literatura či film, tak i výtvarné umění se s novou situací musí vypořádat: „Po sametové revoluci se snažíme rychle zapojit do procesu internacionalizace postmoderního uměleckého provozu, skokem doháníme vše, co v ostatním světě zrálo desetiletí. Uměleckou scénu těsně po listopadu charakterizuje krátká, ale dramatická extroverze. Po desetiletích spontánního přežívání autentických uměleckých snah a svépomocně pořádaných výstav se nadměrně akceptuje kurátorská strategie a manažerství (okruh kolem časopisu *Detail*).“ (Pečínková, Pavla. s. 1) Po otevření hranic republiky se tak do Československa dostává umění

ze západní Evropy či Spojených států. Přináší s sebou nové vlivy a tendence, ale také například používání nových materiálů a technologií.

Přesto, že se zdá posuzovat změna tendence v českém umění v důsledku polistopadových, společenských proměn i za předčasné, i tato kulturní oblast zaznamenává nový přesah. Podle odborníků současné výtvarné umění zažilo v posledních letech značný nárůst uniformních tendencí: „v podstatě beze zbytku naplnilo jednu část svého poslání, totiž vyjadřovat se o světě, ve kterém žijeme.“ (Paul, Jan. s. 3)

Kritici se přikládají i k tomu, že dnes lze obtížně posuzovat autorství: „Celé dvacáté století je sporem kolem základního problému původnosti, věrnosti originálu, a pravdivosti.“ (Nekolný, Bohumil. s. 36) Podobný názor má i Paul: „Požadavek původnosti tvorby se stal nesrozumitelným abstraktním pojmem a není nárokován, protože pozice a funkce umělce v současném světě se změnila.“ (Paul, Jan. s. 3) Autoři čerpají z děl jiných výtvarných umělců. Vznikají i výtvarná díla anonymní, jako například *street art*. Tedy pouliční umění, ve kterém často autor není známý nebo se na díle podílí více autorů.

Ve dnech 19. a 20. 12. 1995 se konalo na Akademii výtvarných umění v Praze sympozium s názvem *Rozptýlená koncentrace*. Připravili ho Jana a Jiří Ševčíkovi, položili si právě na sklonku 90. let otázku, zda se v proudu času ve výtvarném dění něco změnilo, nebo zda umění zůstává v postmoderní situaci. Přednášky se zúčastnil například Václav Bělohradský, Jaroslav Petříček či Milan Knižák. (Zdroj: Horová, Anděla. s.3) Například Josef Hlaváček označil „údobí 90. let za poslední fázi moderny, která reflektuje sama sebe ne bez příznaků kocoviny, jako kocovinu moderny označuje 90. léta.“ Milan Knižák zase ve výtvarném umění této doby vidí „mdlost, ochablost, pokleslost, nepatřičnost, zjemnělost.“ (Horová, Anděla. s. 3) Zdá se, že polistopadové změny přinesly i do výtvarna nedostatek identity. Umělci zažívali nový pocit svobody vyjádřit se, který byl ještě v 80. letech částečně tabu. „Konec 80. let znamená rozchod šiku bojujícího za svobodu jednotlivce, nastupuje

roztříštěnost, jež nicméně nepostrádá určitou transcendentální jednotu,“ píše v článku Horová. (Horová, Anděla. s. 3) Na výtvarném trhu je nepřeborné množství stylů, které se navzájem proplétají a ovlivňují. Jen velmi těžko se dá určit a pojmenovat jeden hlavní styl.

5.2 „Nová svoboda 90. let“

Podle Jana Paula, ale nová svoboda na poli výtvarného umění, přináší i negativní důsledky: „Současné umění přestává být vnitřně svobodné, protože rezignuje na svoji vlastní nezávislost, a tím se zbavuje možnosti hlubšího sdělení.“ (Paul, Jan. s. 3) Podle odborníků se v devadesátých letech prosazují výtvarníci, kteří se orientují většinou na konceptuální postupy, preferují akce a instalace, odmítají nebo parafrázuji a ironizují tradiční prostředky malby a plastiky.“ (Pečinková, Pavla. s. 1) Škála jejich poloh je rozmanitá. Umělci se svým způsobem vztahují „k rostoucí bezradnosti člověka na konci 20. století: je prostě konstatována nebo šifrovaně tlumočena prostřednictvím banálních předmětů a situací, kompenzována fiktivní jistotou a precizností techniky, překrývána lehkostí, humorem a sarkasmem.“ (Pečinková, Pavla. s. 1) Některá díla jsou jen velmi těžce identifikovatelná, velmi abstraktní.

Veliký rozkvět zaznamenává v druhé polovině 90. let aplikace reklamních postupů a principů medializace, nové uplatnění má i fotografie (L. Jasanský a M. Polák, V. Bromová, M. Othová, M. Kalhous, J. Šigut, skupina *Bratrstvo*). (Horová, Anděla. s. 3) I tady se projevují nové styly a možnosti.

Podle Jana Paula však umění druhé poloviny devadesátých let kalkuluje s násilím, defektními názory, se zvrácenými myšlenkami: „Cituje reklamu a používá, využívá a nadužívá vše, co je součástí dnešního informovaného a zmedializovaného prostoru.“ (Paul, Jan. s. 3). To zda reklama je či není uměním, je velmi sporné a odborníci i výtvarníci o tom vedou už léta diskuze.

Svůj prostor ve výtvarném umění dostává každodenní život moderní společnosti, prosazuje se například počítačová manipulace nebo nejrůznější animace, projekce: „Není snad uměleckého druhu a žánru, který by ve svém vývoji a v různých dobách nepoužil metody apropriace, která neznamena nic jiného než, že umělec ke svému dílu použije už stávající dílo jiného umělce. Ať už zesnulého či svého současníka. Formou citací a variací se tak běžně děje ve filmu, literatuře, hudbě, výtvarném umění. Např. Jiří Přihoda namaloval v roce 1998 velké abstraktní plátno „*Poslední pokušení Krista*.“ Těžiště tvarů směřuje k pravému dolnímu okraji, kde je kruhový výřez, v němž se prostřednictvím videozáznamu promítají detailní záběry tváře Ježíše Krista z filmu Martina Scorseseho „*Poslední pokušení Ježíše Krista*.“ (Nekolný, Bohumil. s.35-36). Výtvarné umění tak dostává jakousi globální tvář.

5.3 „Současné umění: moderní technologie i politika“

Do výtvarna se začíná, kromě již zmíněné reklamy, prosazovat také například internet a jiné moderní komunikační technologie „Prostřednictvím internetu můžete interaktivně komunikovat s ohromnou sumou kulturního dědictví, kde pokud máte příslušné vybavení můžete manipulovat v podstatě s jakýmkoliv uměleckým dílem.“ (Nekolný, Bohumil, s.38) Díky internetu se tak vytvořila nejen kyberkultura, ale také virtuální svět umění, svět analogových a digitálních záznamů a elektronických kopií, která s sebou možná přináší i novou složku individuálního vnímání uměleckého díla.

Do umění se nově dostává i politika. To, zda do něj patří, je podle mého názoru, podobně jako u reklamy, sporné. Zcela určitě je ale vyjádřením doby, ve které žijeme. Politika je její každodenní součástí. Politické umění se může v umělecké praxi prolínat s uměním sociálním „ale rozdíl zde jsou.“ (Slavická, Milena. s. 2) Tzv. „*Politic art*“ vzniklo v 80. letech v USA. Jeho cílem je bojovat, jeho ambicí měnit, a to například sociální a politické poměry. „Politické umění bylo od počátku namířené především na kritiku národních i

nadnárodních korporací a na jejich propojení s vládami. Umělci je kritizovali za rabování zemí „třetího světa,“ za ekologické hříchy, za omezování práv etnických a sexuálních menšin, atd,“ tvrdí autorka Slavická. (Slavická, Milena. s. 2)

Nesmíme také opomenout vliv cizích, zahraničních kultur. Podle autorky Pečinkové národní kultura stále obtížněji hájí své pozice „před těžko identifikovatelným tzv. „světovým vlivem“ či světovostí. Současné české umění proto ve velké míře přejímá vypreparované cizí (světové) vzory a snaží se je implantovat do našich podmínek v zájmu globálního pojetí světového umění.“ (Pečinková, Pavla. s. 1) To zda tuto formu české výtvarné umění absorbuje ukáže až delší čas.

Současné české umění odkazuje zatím spíš k minulosti. Od sametové revoluce v roce 1989 uplynulo sedmáct let. „Umění předchozích dvou desetiletí se rozvíjelo v nepřírozených a absurdních životních podmínkách, vegetovalo v podivném ghettu, izolováno od světového vývoje a násilně rozděleno do tří linií, umění oficiální, kde vlastně nešlo ani o umění ani o tvorbu, ale vypočítavý akademismus, umění neoficiální, které v nouzových podmínkách, někdy až křečovitě usilovalo o svou autenticitu, a umění v emigraci, které bylo místo vnější nesvobody deptáno bezdomovím.“ (Pečinková, Pavla. s. 1) Podle některých autorů se z umění začíná vytrácet prožitek a osobnost umělce je čím dál tím méně spojována s jeho etickými a mravními postoji a do pozadí ustupují i nároky na kvalitu díla: „Umělecké dílo přestává být nahlíženo jako smysluplný artefakt a umělecká činnost jako důstojné poslání.“ (Paul, Jan. s. 3) Skeptický názor má i Bohumil Nekolný: „Suverenita v oblasti českého umění – onen falešný pocit poslání, nadřazenosti, vyšší sféry, je neutuchající a vlastně před ní všichni rezignují.“ (Nekolný, Bohumil. s. 72)

Jak daleko tedy postoupila proměna pojetí uměleckého díla a zároveň i smyslu umělecké tvorby a poslání umělce? „Od časů Warholových už netvoří umělci pro věčnost, ale pro pět minut své slávy. Osobní ambice setrvaly, dílo nikoli. Umělci přijímají pohodlnou tezi

o konci umění a pragmaticky se jí přizpůsobují. Mistrovské dílo, které musel předložit představenstvu malířského cechu umělec ve středověku nebo renesanci, aby byl uznán hodným oficiální zakázky, mělo přísné parametry odrážející dobová kritéria hodnoty. Co je prací, kterou umělec prokazuje svou kvalitou a úroveň dnes?“ (Pečinková, Pavla. s. 239) Podobně jako spisovatelem, také umělcem se dnes může stát téměř kdokoli s výtvarným nadáním a ambicemi.

O výtvarné umění zájem pořád je. Dokládá to mimo jiné fakt, že ročně je v Česku zrealizováno kolem osmdesáti výtvarných projektů, ať už výstav nebo veletrhů. (Zdroj: Nekolný, Bohumil. *Česká kultura v roce 2000*) a tento počet zatím stagnuje.

Mění se však například principy, které kdysi konstituovali umělecké dílo jako takové. Dnešní výtvarné umění často balancuje někde mezi estetickou, funkční a dekorativní stránkou. U některých z nich se dá aplikovat fakt, že je dnes hlavním kritériem umělecké hodnoty ohlas v médiích. Právě masová média mají mimo jiné schopnost dávat výtvarnému dílu věhlas.

6.0 „Deník Mladá Fronta Dnes“

Mladá fronta DNES (MF Dnes) a její internetový portál iDNES jsou dnes jedny z nejrozšířenějších novin v České republice. Vznikly navázáním na tradici a čtenářskou základnu listu Mladá fronta, který vznikl roku 1945 jako nestranný mládežnický deník a později si ho přisvojily komunistické mládežnické organizace.

Mladá fronta Dnes vznikla revoltou kolektivu redaktorů v roce 1990, kteří k jejímu vydávání založili společnost MaF, a. s. a ta je od roku 1995 majetkem německého koncernu Rheinisch-Bergische Druckerei-und Verlagsgesellschaft, gmbH. Redakci tvoří centrální redakce v Praze a 14 regionálních redakcí. Noviny MF Dnes jsou vydávány denně s výjimkou neděle ve formátu 310 x 230 mm s přílohami ve stejném formátu nebo ve formátu časopisu A4. Denně obsahují regionální přílohu příslušného kraje nebo srovnatelné oblasti. Zaměřují se převážně na komentované zpravodajství a tematické přílohy. Prohlašují se za politicky neutrální, ale bývá jim přisuzováno pravicové nebo konzervativní zaměření, názorová spřízněnost některých komentátorů s ODS nebo bývá poukazováno na možný názorový vliv nynějších německých vlastníků. Obsahová analýza kulturní rubriky tohoto deníku (kapitola 7.0 Obsahová analýza kulturních rubrik MF Dnes), však tento fakt nepotvrdila, ani nevyvrátila. Názorový vliv se jen velmi obtížně dokazuje.

Denně je prodáno průměrně 310 tisíc výtisků, ve čtvrtek přes 460 tisíc výtisků (dle auditu ABC ČR). Podle výzkumu Media Projekt čte MF DNES 1,15 milionu lidí. Mezi čtenáři MF DNES je více ekonomicky aktivních lidí, lidí s maturitou nebo vysokoškolským vzděláním a lidí s příjmy na 15 000 Kč čistého měsíčního příjmu. (Zdroj: MF Dnes, cs.wikipedia.org/wiki/Mladá_fronta_Dnes)

6.1 „Situace v 90. letech“

Redaktoři Mladé fronty si vymohli, že již od pondělí 20. listopadu 1989 poskytovali relativně pravdivé informace o událostech, které se ve státě děly, zatímco některá jiná média situaci stále ignorovala nebo o ní informovala spíše opatrně. Přesto stále ještě mnoho materiálů šéfredaktorka Miloslava Moučková a její zástupci zcenzurovali. (Zdroj: MF Dnes, cs.wikipedia.org/wiki/Mladá_fronta_Dnes)

V revoluční atmosféře se 20. listopadu 1989 stal neformálně šéfredaktorem Libor Ševčík a podtitul listu se změnil na „Deník Československé mládeže“. Vydávání deníku Mladá fronta bylo rozhodnutím vlastníka od 1. ledna 1990 převedeno z ÚV SSM na vydavatelství Mladá fronta.

Později se šéfredaktorem stal Petr Šabata. Karel Hvizďala, od května 1990 vedoucí zpravodajského oddělení, přišel s myšlenkou, že alespoň jedny noviny musí být nezávislé na státu, k čemuž je nezbytný zahraniční kapitál a privatizace. Podle informací MF Dnes, redakce v té době vlastnila jen jeden fax a téměř žádné počítače. Nejprve se uvažovalo o společném projektu s inzertními novinami Annonce a Jiřím Kudláčkem. Annonce skutečně jednou nebo dvakrát jako příloha Mladé fronty vyšla. (Zdroj: MF Dnes, cs.wikipedia.org/wiki/Mladá_fronta_Dnes)

18. května 1990 předsednictvo Federálního shromáždění ČSFR přijalo zákonné opatření, podle něhož byla zakázána manipulace s majetkem KSC a SSM. Deník Mladá Fronta tak byl převeden do správy státu. Stát měl dohlédnout na to, aby majetek SSM byl navrácen mládežnickým organizacím. V březnu 1993 byl Poslaneckou sněmovnou za účelem využívání majetku ve prospěch dětí a mládeže založen Fond dětí a mládeže. Část bývalého majetku SSM však tomuto fondu dlouho nebyla předána. Činnost fondu vzbuzovala pochybnosti a byla několikrát prošetřována Nejvyšším kontrolním úřadem. Teprve v roce

1998, po přijetí novelizujícího zákona byl majetek SSM vypořádán. (Zdroj: MF Dnes, cs.wikipedia.org/wiki/Mladá_fronta_Dnes)

6.2 „Vznik MF Dnes“

Dne 27. července 1990 byla zřízena společnost MaF, a.s., kterou založilo 64 redaktorů, z nichž každý vložil jmění 3000 Kčs. Akcionáři zažádali o zápis společnosti k 1. září 1990. Dne 2. srpna 1990 oznámili ředitelce vydavatelství Mladá fronta Koškové, že od 1. září začnou vydávat nový deník a od 1. října nový týdeník s odlišnými názvy, že všichni pracovníci požádají o rozvázání pracovního poměru dohodou a že nová společnost má zájem využívat všechny služby stávajícího nakladatelství. Tento postup byl nutný proto, že převedení stávajících tiskovin SSM do soukromého vlastnictví bylo blokováno zákonem. Distributorovi, Poštovní novinové službě (PNS), redaktori oznámili, že pravděpodobně přestane vycházet Mladá fronta a že mohou předplatitelům nabídnout nové noviny Mladá fronta Dnes. Podobně probíhala i jednání s tiskárnami. Současně si privatizátoři zajistili právní ochranu názvů a značek. (Zdroj: MF Dnes, cs.wikipedia.org/wiki/Mladá_fronta_Dnes)

V následujících týdnech však nebylo jasné, zda se Svazu mládeže nepodaří sehnat novou redakci a ve vydávání původních novin a časopisu pokračovat. Předseda SM Ulčák nabízel až trojnásobné platy oproti obvyklým. Šéfredaktori Mladé fronty a Mladého světa byli oprávněni přijímat výpovědi, takže v polovině srpna 1990 uzavřeli dohodu o rozvázání pracovního poměru se všemi podřízenými redaktory a sami podali výpovědi paní Koškové, která je nakonec přijala. 22. srpna 1990 byla společnost MaF a. s. zapsána do obchodního rejstříku a tentýž den Ministerstvo kultury zaregistrovalo nový deník Mladá fronta Dnes. Jednání mezi SM, nakladatelstvím a novou a. s. však byla dramatická, předseda SM Ulčák naposledy odmítl předat nové redakci oprávnění k vydávání tiskovin pod původními názvy. Koncem srpna, kdy se redaktori obávali násilného obsazení redakce Svazem mládeže, si

sjednali soukromě ochranu prostřednictvím příslušníků Útvaru rychlého nasazení (URNA), kteří v kritických dnech ve svém osobním volnu v redakci i přespávali. Ulčák nakonec 29. srpna s převodem práv k vydávání souhlasil, ale souhlas ho donutilo zrušit zamítavé stanovisko Národní rady mládeže a Majetko-právní unie ČSFR. Dne 29. srpna ještě SM psalo vydavatelství dopis, že redaktori, kteří podali výpověď, musí vrátit klíče. 30. srpna se však rozhodli řešit vše smírnou cestou. 31. srpna proběhlo jednání čtyř stran (Svaz mládeže, nakladatelství, nová akciová společnost a zástupci původní redakce z roku 1945) u předsedy vlády Petra Pitharta. Pithart podpořil privatizující redaktory a v 16 hodin večer před vydáním první Mladé fronty Dnes byla podepsána oboustranně výhodná hospodářská smlouva mezi MaF a. s. a vydavatelstvím Mladá fronta. Autorem názvu Mladá fronta Dnes je pravděpodobně Martin Komárek. (Zdroj: MF Dnes, cs.wikipedia.org/wiki/Mladá_fronta_Dnes)

6.3 „Převzetí zahraničním kapitálem“

Dne 11. prosince 1991 se spojilo vydavatelství MaF a.s. se Socpresse, patřící do francouzské tiskové skupiny Hersant, a vznikla nová a. s. MaFra, ve které MaF vlastnil 52 % akcií a Socpresse 48 %. V roce 1994 Francouzi zvýšili svůj podíl na 52 % akcií a ten prodali v roce 1995 německému koncernu Rheinisch-Bergische Druckerei- und Verlagsgesellschaft (RBVG), který koupil i menšinové podíly Čechů. RBVG je vlastníkem společnosti MaFra dodnes. (Zdroj: MF Dnes, cs.wikipedia.org/wiki/Mladá_fronta_Dnes)

6.4 „Kulturní rubrika MF Dnes“

Kulturní rubrikou se obecně rozumí část deníku či jiného média, jedna strana nebo více stran, zabývající se kulturním děním ve společnosti, která se v médiu objevuje pravidelně a ve stejném nebo velmi podobném znění, s pravidelnými články i přispěvateli. Tuto část mají jednotlivá média vytvořenou podle svých vlastních představ a nároků. Dá se však říci, že jsou určitá nepsaná kritéria, kterými se média, ať už česká či světová, řídí. Kulturní rubrika tak nabízí aktuální dění v oblasti kultury společnosti – koncerty, výstavy, přednášky, ale také recenze na filmy nebo divadelní představení. Některé články se objevují pravidelně a mají například stále stejné autory, zatímco jiné v závislosti na aktuálním dění a píšou je či tvoří také nepravidelní přispěvatelé nebo odborníci na danou tematiku.

Konkrétně rubrika MF Dnes má tradici v deníku od jeho vzniku. I když svou vizuální podobu i své autory nesčetněkrát měnila. Právě tyto změny byly mimo jiné důsledkem společenského dění v České republice.

S kulturní rubrikou deníku MF Dnes jsou spojená jména respektovaných novinářů, odborníků a dalších přispěvatelů. V letech, která jsem ve své práci analyzovala, má kulturní rubrika deníku MF Dnes podobu téměř stejnou. Mění se sice grafická úprava či umístění v rámci deníku, mění se také počet stran. Témata současné kultury se ale příliš nemění.

Rok 1992

Zatímco v analyzovaném roce 1992 zřejmě ještě grafické možnosti nedovolovaly příliš experimentovat a rubrika tak má esteticky stejnou a spíše chudší podobu. Dá se říci, že v roce 1992 má grafickou stránku výrazně jinou než v pozdějších analyzovaných letech. Některé články se například vyskytují v rámečcích.

V tomto roce nese strana název „Kultura/Publicistika“ a objevují se pravidelně například rubriky jako „Literárium“ s aktuálním děním na českém knižním trhu nebo „Trio

Dnes“ s výjimečnými kulturními událostmi dne. Samostatnou část má i světová kultura v rubrice s názvem „Svět.“ Je nutné zmínit i fakta, že deník se v tomto roce dá koupit za 2,50 Kčs, šéfredaktorem je Libor Ševčík a noviny mají jen 15 stran celkem. Do kulturní rubriky přispívají pravidelně redaktori jako Martin Nezval nebo Vladimír Novotný. O filmu píše Ondřej Neff, Karel Hvižd'ala je autorem rozhovorů s osobnostmi kulturního světa. Dále se mezi autory objevují jména jako Alex Švamberk, Petr Volf nebo Petr Nový. Důležité je také zmínit fakt, že víkendové číslo deníků vůbec nemá kulturní rubriku. V porovnání s ostatními analyzovanými roky se v rubrice objevují výhradně autorské články, tedy nikoli převzaté z agentur. Také jazyk je mnohem více odbornější a archaičtější než v dalších letech.

Od 1. června je vydavatelem deníku česko-francouzský podnik MAF-Ra a deníku dominuje na úvodní stránce kulturní rubriky rozhovor s vydavatelem Robertem Hersantem, který stojí v čele *Socpresse*. Tento rozhovor zabírá více než 50% prostoru. V měsíci červnu se také kultura, netypicky objevuje na společné straně se sportem pod titulkem „Sport/Kultura“ Rubrika vytváří dojem nepřehlednosti a tento fakt přivádí k otázce důležitosti kulturní rubriky v deníku.

Od září začíná do rubriky přispívat Mirka Spáčilová a pravidelně se i v dalších letech objevují její články a recenze o zahraničním filmu či literatuře. Objevují se další pravidelné kolonky s názvy : „Slovo má“ - osobnost z kultury či „Servis“ – přehled kulturního dění dne nebo „Z voleje“ – pravidelná glosa. Objevují se také další redaktorská jména jako Petra Ležáková, Ivan Vágner, Zdeněk A. Tichý nebo Milan Řepka.

Rok 1996

V tomto roce se objevuje pravidelně jako součást strany kulturní rubriky také například pravidelný seznam nejčastěji půjčovaných videokazet a také „Doplňkový průvodce výstavami,“ který přináší servis ze světa výtvarného umění a nabídku současných galerií a muzeí. Své dominantní místo má i „Kultura z Prahy.“

Samotná rubrika i články v ní zabírají více prostoru. V rubrice se však začíná objevovat také reklama, která se ovšem netýká české či světové kultury. Rozděluje prostor a tak se někdy část článků objeví i na další stránce. Tvář rubriky obecně je ale velmi podobná té roku 1992.

Rok 2000

V roce 2000 stojí deník 6,50 Kč. O filmu pravidelně píše redaktorka Mirka Spáčilová a stále se objevují stejné rubriky jako v předchozích letech, rubrika, ale začíná být více členěna na jednotlivé sekce. Kromě „Servisu“ mají své místo také „Filmy“, „Videokazety“ nebo „Tip týdne.“ Objevuje se také přehled nejnavštěvovanějších filmů. Nepravidelně se také objevuje rubrika „Český dabing,“ která informuje o nově dabovaných českých filmech, které hodnotí 5 odborníků ze současného světa televize, mezi nimi i publicista Jan Foll. O literatuře informuje Josef Chuchma, který má v sobotním vydání deníku svou pravidelnou rubriku *Kavárna*, ve které mimo jiné nabízí rozhovory s různými českými osobnostmi z kulturního světa. Mezi další přispěvatele patří i Eva Zaoralová, Jaroslav Sedláček, Ája Bufka, Jan B. Uhlíř, Zuzana P. Krupičková, Vladimír Hulec, Josef Rauwolf. V některých vydáních deníku přispívají svými články i studenti FSV. Jsou podepsáni svým jménem a citováni jako „studenti FSV.“ Téměř polovinu prostoru určeného pro kulturní rubriku zabírá reklama.

7.0 „Obsahová analýza deníku MF Dnes“

Téma výzkumu: Obsahová analýza kulturních rubrik deníku Mladá Fronta Dnes v důsledku společenských změn. Klíčové roky 1992, 1996, 2000.

Výzkumné otázky:

- Jak kulturní rubriku ovlivnil vliv americké kultury?
- Do jaké míry jsou v rubrice zastoupeny témata: film, literatura a výtvarné umění?
- Kolik rubrika v deníku zabírá prostoru?

Sledované médium: Deník Mladá Fronta Dnes

Sledované období: Klíčové roky 1992, 1996 a 2000. V každém roce třetí měsíc a v každém čtvrtletí, tedy měsíce: březen, červen, září a prosinec.

Další informace a zdroje: viz příloha **Kódovací kniha**

Následující analýza je popsána ve stejném pořadí jako jsem si stanovila v kódovací knize:

1. Číslo článku

V této sekci jsem počítala vybrané články, které se týkaly jednotlivých témat (film literatura a výtvarné umění). Každý článek je číslován chronologicky podle výskytu v periodiku. Během celé obsahové analýzy jsem celkem prošla 940 článků kulturní rubriky MF Dnes ve sledovaných letech 1992, 1996 a 2000. Každý článek měl své číslo od 1 až do 940. V roce 1992 to bylo celkem 130 článků, v roce 1996 celkem 378 a v roce 2000 dohromady 432 článků. Rok 1992 má nejnižší počet, protože v tomto roce je kulturní rubrika nejméně obsáhlá. Má pouze jednu stranu.

2. Datum

V části s položkou datum jsem kódovala datum dne, ve kterém byl článek otištěn a to ve formátu den/měsíc/rok tedy např. 01/09/92. Průměrně šlo o 4 články obsažené v jednom dni, která se týkala vybraných témat. Tato položka je však spíše informativní.

3. Rozsah jednotlivých článků

Rozsahem článku se rozumí celková velikost plochy, na které se článek nachází a do ní se započítává i titulek. Rozsah jednotlivých článků v kulturní rubrice jsem měřila v centimetrech čtverečních (cm²). Zatímco některé menší články např. krátké zprávy z agenturních zdrojů měřily jen 24 cm², velikost rozhovorů či velkých autorských článků se pohybovala nad hranicí 350 cm². Nejdelší článek měřil 357 cm², nejmenší naopak 24 cm². Velikost jednotlivých článků jsem do obsahové analýzy uvedla spíše pro zajímavost. Největší velikosti dosahovaly v analyzovaných letech, průměrně autorské články – recenze a filmové kritiky a to jak týkající se kultury české tak americké i jiné zahraniční.

4. Zdroj zprávy

V této části analýzy jsem sledovala, zda je uveden zdroj, který byl při zpracování článku použit, zda-li šlo o agenturní, či autorský článek nebo jestli článek vůbec byl zdrojován. V některých případech šlo také o kombinaci agenturní/autorský zdroj. Ve výzkumu jsem tedy zjišťovala kolik článků v rubrice pochází z novinářských agentur (ať už českých nebo zahraničních), které vytvořili autoři samostatně nebo v kombinaci s využitím novinářských agenturních zdrojů popřípadě v kolika případech byly články nezdrojovány. Viz následující tabulka:

Tabulka I:

Zdroj zprávy

	1992	1996	2000	Celkem
Autorský	130	411	251	791
Agenturní	0	52	60	112
Nezdrojováno	0	1	9	10
Kombinace agenturní/autorský.	0	14	9	13

Zatímco v roce 1992 byly všechny články autorské, v dalších kódovaných letech se zvyšoval počet agenturních nebo kombinovaných. Nejvíc autorských článků, ale zaznamenal rok 1996. V roce 2000 se objevuje i devět článků, které nebyly zdrojovány vůbec.

5. Umístění v periodiku

V této části je míněno číslo strany, na které je kulturní rubrika v periodiku umístěna. V první části roku 1992 se rubrika pravidelně objevovala na straně 14 a někdy na straně 6. Zhruba od poloviny roku je pak přemístěna na stranu 11, kde se pak objevuje i v některých dnech roku 1996. V tomto roce se střídavě nepravidelně objevuje buď na straně 11 nebo 18. V roce 2000 už je rubrika umístována na různých stránkách v závislosti na délce jiných rubrik nebo na počtu reklamy v deníku a jim je přizpůsobována. Jeden den je například na straně 19 jindy na straně 22. V umístování rubriky v deníku neexistuje žádný vzorec. Dá se říci, že je spíše náhodné. Tato kódovací jednotka je spíše doplňující, proto jsem ji nezaznamenala ani do tabulky, ani do grafu.

6. Počet stran rubriky kultura

Zkoumala jsem také, kolik stran v periodiku kulturní rubrika zabírá. Počet stran nezahrnuje reklamu.

V roce 1992 má kulturní rubrika v MF Dnes výhradně jednu stránku. V roce 1996 už se někdy objevují stránky dvě a taktéž je tomu i v roce 2000. Dokonce v roce 2000 se objevuje rubrika nepravidelně v počtu 1,5 stran nebo 2,5 či 3 stran. Téměř vždy se čísla opakují několik dní za sebou, mimo jiné čtyři dny po sobě v prosinci, tedy na konci roku. Dá se tedy říci, že počet článků týkajících se kultury stoupá. Nejčastěji měla rubrika 2 strany. Tuto hodnotu výrazně navýšil rok 1996. Viz následující tabulka:

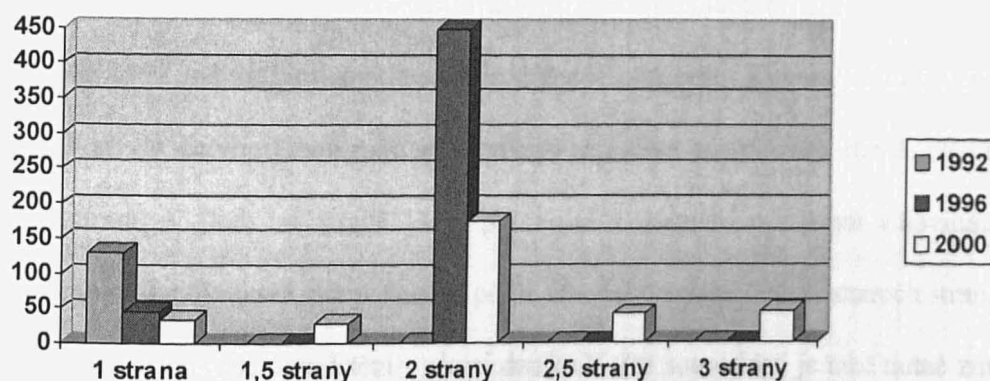
Tabulka II:

Počet stran rubriky kultura

Rok	1 strana	1,5 strany	2 strany	2,5 strany	3 strany
1992	130	0	0	0	0
1996	45	0	449	0	0
2000	35	28	174	41	46

Pro lepší ilustraci následuje graf:

Graf 1:

7. Umístění v rámci rubriky kultura

Zde je míněno, na které straně v počtu celkových stran rubriky v periodiku, se článek nachází. Zda jde o úvodní stranu či následující strany. Z umístění se dá vyčíst důležitost článku. Zaměřila jsem se na příklad amerického filmu. Chtěla jsem ověřit, kolikrát se článek týkající se hollywoodského nebo amerického filmu objeví na první straně rubriky. Počty jsou v následující tabulce:

Tabulka III:

Hollywoodský film

Rok	úvodní strana	následující strany
1992	19	0
1996	43	28
2000	40	27

Ve více případech se americký film objevoval na úvodní straně kulturní rubriky.

Překvapující je podobnost údajů v roce 1996 a 2000. Liší se jen o pár čísel. Ve všech kódovaných případech šlo o premiéry hollywoodských snímků – ať už recenze nebo články informativní.

Kolik kulturní rubrika zabírá prostoru v novinách celkem:

V roce 1992 má kulturní rubrika v Mladé frontě označení „Kultura/publicistika.“ Od března 1992 až do června téhož roku je rubrika v periodiku umístována různě. Někdy se nachází na straně 6, jindy na straně 14. V porovnání s ostatními rubrikami v novinách je evidentně brána jako okrajová a umístována podle toho jak vychází délka ostatních stran. Jak už bylo zmíněno v kapitole o umístění v rámci deníku. V této souvislosti je také nutné zmínit, že rubrika má vždy pouze jednu stranu. Od září 1992 až do konce roku má kulturní rubrika trvale stranu číslo 11.

V roce 1996 se rubrika objevuje pravidelně na stranách 18 nebo 19, několikrát na straně 11. V roce 1996 noviny více zaplňuje reklama (ta ale nesouvisí s kulturní rubrikou ani kulturou obecně) a i podle toho je s rubrikou nakládáno. Kultura dostává v Mladé frontě více prostoru. Pravidelně má už dvě strany, jednostranná je jen na začátku měsíce března.

Od roku 2000 je zřejmé, že rubrika už si pomyslně „vydobyła“ svou pozici v deníku. Její umístění je ale různé. Téměř vždy je s rubrikou zacházeno podle délky reklamy. Ta v deníku začíná zabírat v porovnání s rokem 1996 několikanásobnou plochu. Kulturní rubrika je umístována v rozmezí stran 17 až 21 a téměř vždy má minimálně jeden a půl až dvě strany. Zhruba dvacet procent kódovaného roku jsou kulturní rubrice věnovány i tři strany.

8. Téma

Tématem je míněn základní námět článku. Vybranými tématy jsou film, literatura a výtvarné umění. Aby jednotlivá témata splnila funkci, musí být v článku obsažena alespoň z padesáti procent.

a. Film

Téma film jsem v kódovací knize rozdělila na hraný, dokument a pak blíže neurčený/jiný. Sem jsem řadila například film kreslený. Pod zařazení „jiný“ jsem řadila například filmy loutkové. Dále bylo předmětem mého výzkumu dále film specifikovat, tedy zjistit do jaké míry se v kulturní rubrice objevovali další události související s filmem. Zajímalo mě hollywoodský film, předávání filmových cen a filmový festival. V některých případech se v rubrice vyskytoval článek na jedno téma dvakrát. Například jednou v podobě recenze a jednou jako zpravodajský. Oba případy jsou kódovány jako samostatné jednotky. Počet jednotlivých článků ukazuje následující tabulka. Počet článků v procentech je míněn z celkového počtu článků.

Tabulka IV:

Téma filmu	Film	
	Počet článků	Počet článků v %
Hraný	352	38
Jiný	37	3,9
Dokument	10	1,06

b. Literatura

Při svém průzkumu jsem se zaměřila také na literaturu. Rozdělila jsem ji na prózu, poezii a odbornou. Zajímalo mne také, kolik procent článků se týká literatury české. Přesná čísla ukazuje následující tabulka:

Tabulka V:

Literatura

Téma literatura	Počet článků	Počet článků v %
Próza	200	21,2
Poezie	218	23,1
Odborná	112	11,9

Z toho je 179 článků, tedy 19 %, které se týkají literatury české.

c. Výtvarné umění

Výtvarné umění se v kódovaných letech v kulturní rubrice objevuje v porovnání s filmem a literaturou méně. Do této kategorie jsem řadila užité umění, malířství, grafiku a sochařství. Z důvodu zúžení tématu jsem nezahrnula architekturu a urbanismus, které odborníci jako výtvarné umění definují, ale jejich řazení do této kategorie může být i sporné. Tato kapitola obsahové analýzy byla spíše ilustrativní. Z důvodu zaměření se spíše na literaturu a film, jsem jí dala menší důležitost a prostor. Počet článků o výtvarném umění v kódovaných letech 1992, 1996 a 2000 činil 120.

d. Mezitematické, prolínající se

Témata, která by se navzájem prolínala, nebo spolu souvisela, například film s literaturou nebo literatura s výtvarným uměním se v analyzovaných článcích překvapivě neobjevila ani jednou.

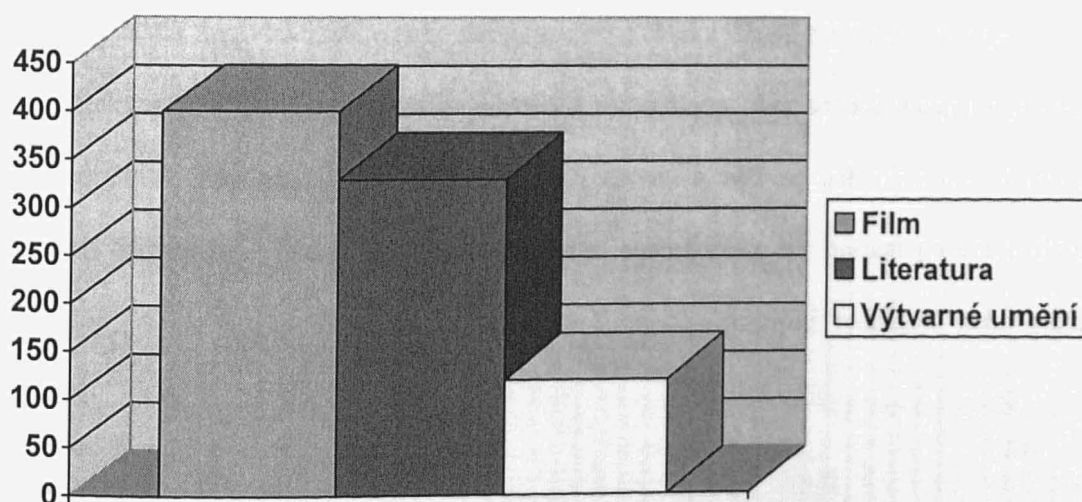
Tabulka VI:

Témata souhrn

		Počet článků	Počet článků v %
Film	Hraný	352	37,4
	Jiný	37	3,9
	Dokument	12	1,2
Literatura	Próza	200	21,2
	Odborná	112	11,9
	Poezie	18	1,9
Výtvarné umění		120	12,7
Mezitematické/prolínající se		0	0

Pro další ilustraci následuje graf:

Graf II:

9. Další specifika filmu

V této části analýzy jsem zkoumala jednotlivé události související s filmem. Kódovala jsem, zdali jde o český nebo hollywoodský film, nebo jestli je článek o předávání filmových cen či filmovém festivalu. Jednotlivá data ilustruje následující tabulka:

Tabulka VII:

Další specifika filmu

	Počet článků	Počet článků v %
<i>Hollywoodský film</i>	162	17,2
<i>Filmový festival</i>	126	13,4
<i>Český film</i>	91	9,6
<i>Předávání filmových cen</i>	44	4,6

Hraný film v analyzovaných letech zásadně převažuje nad dokumentem. Dá se říci, že dokument v deníku nemá příliš populární pozici, na rozdíl od údajů z filmových ročenek. Dokumentů totiž ve všech analyzovaných letech vzniklo v České republice několikanásobně více. Svůj prostor však na stránkách kulturní rubriky MF Dnes všechny nedostaly. O filmech se to říci nedá. Téměř všechny české i hollywoodské filmy distribuované do českých kin byly předmětem až už zpravodajského nebo publicistického článku v kulturní rubrice deníku.

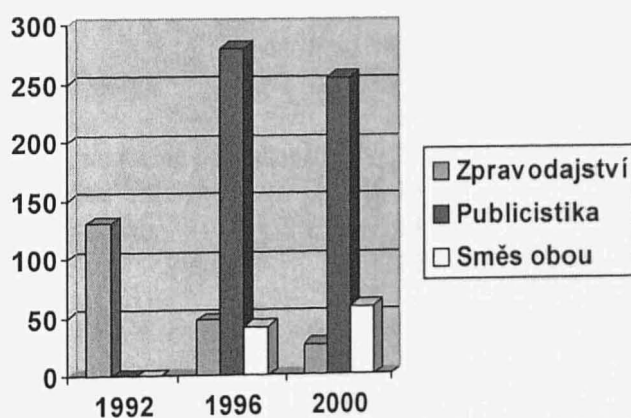
Překvapivě i Hollywoodský film převažuje nad českým. Více se však začíná objevovat až v roce 2000. Hlavně v kódovaných měsících červnu a září se pak objevují články o filmových festivalech. Téma filmu, jako takového má v rubrice na starosti po celou dobu redaktorka Mirka Spáčilová. Jen výjimečně o filmech píšou jiní redaktoři nebo různí odborníci.

10. Žánr

Žánrem se rozumí styl psaní článku. Zajímalo mě, zdali jde o zpravodajský článek nebo publicistiku. Zpravodajským článkem je míněn článek, který není hodnotící, ale pouze informativní. Publicistickým je míněn ten, který zpravodajskému dává ještě další, hodnotící rozměr. Jedná se například o filmovou recenzi. V některých případech se jednalo o směs obou.

V roce 1992 šlo v kulturní rubrice výhradně o zpravodajské články. Publicistika se v analyzovaných položkách neobjevila ani jednou. V roce 1996 šlo o 47 zpravodajských článků, publicistických bylo 281. Ve zbytku, tedy 41 případech, šlo o kombinaci zpravodajství a publicistiky. Rok 2000 přinesl 26 článků zpravodajských a 255 článků publicistických. O směs obou žánrů se jednalo v 58 případech. Pro názornou ilustraci následuje graf:

Graf III:

Zatímco s rokem 1992 se téměř nedá porovnávat, roky 1996 a 2000 jsou si datově velmi podobné. V roce 1992 se kulturní rubrika deníku zabírala výhradně zpravodajskými články, zatímco v letech 1996 a 2000 téměř vůbec. V těchto letech výrazně dominovala publicistická tvorba. Je to dáno větším prostorem, který se věnuje rozhovorům a filmovým recenzím a dalším kritikám. Roky 1996 a 2000 jsou v publicistické tvorbě srovnatelné a dá se

předpokládat, že tendence k publicistickým článkům následují v dalších letech i do současnosti.

11. Geografický původ informace

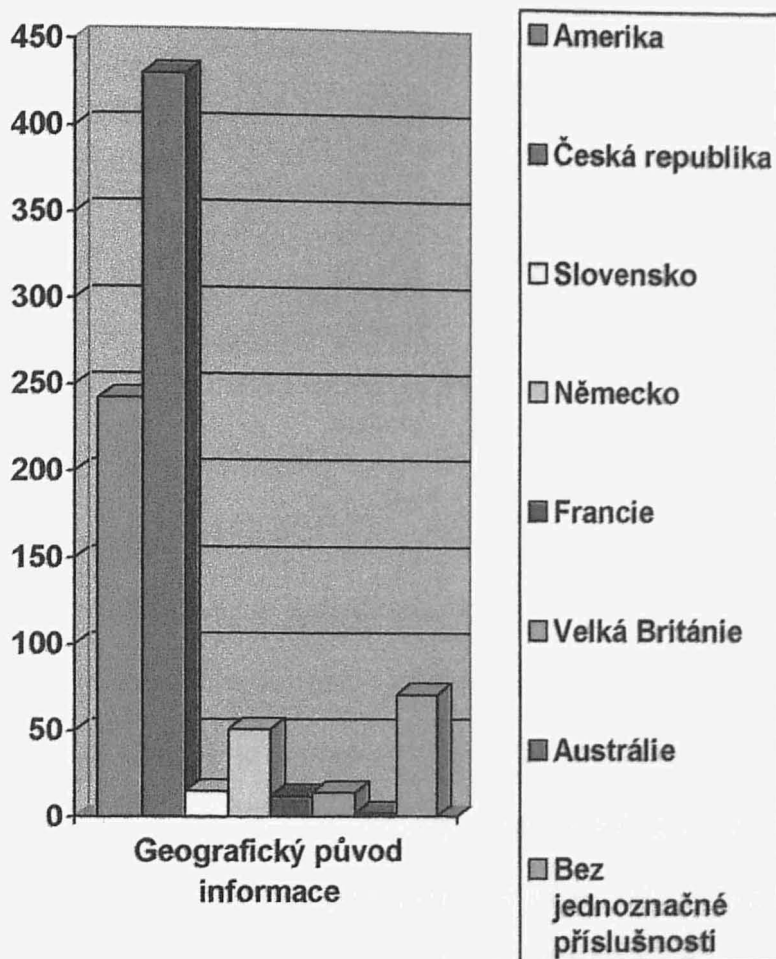
Zkoumala jsem také odkud informace, použité v jednotlivých člancích pochází. Může se jednat o osoby, místa, umělecká díla, atd. Mým hlavním záměrem bylo zjistit hlavně, jak často se objevují články o kultuře pocházející z USA, zvláště pak kolik prostoru v rubrice zabírá Americký – Hollywoodský film. Proto jsem například článek o filmu, ve kterém hraje herečka Angelina Jolie, která je Američanka, kódovala geografický původ informace jako americký. Následující tabulka ukazuje, v jakém poměru se objevují články o kultuře z jednotlivých zemí.

Tabulka VIII: Geografický původ informace

<i>Země</i>	<i>Počet článků v kódovaných letech</i>
Česko	430
Spojené státy	242
Německo	110
Bez jednoznačné příslušnosti	71
Slovensko	15
Velká Británie	14
Francie	12
Austrálie	2

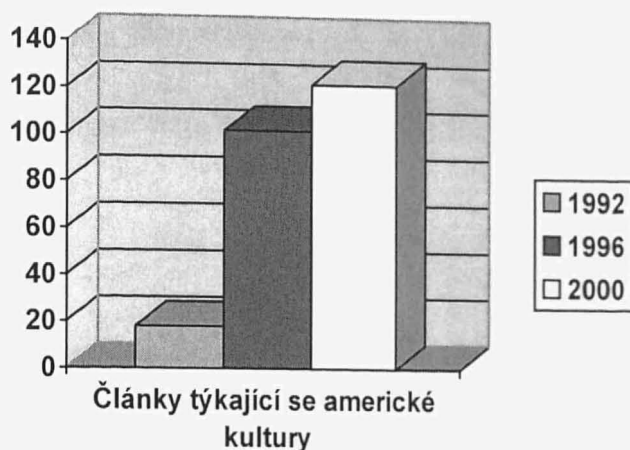
Pro ilustraci následuje graf:

Graf IV:

Malý počet článků se objevuje o kultuře ~~Slovenské~~, ~~francouzské~~ a ~~Britské~~ – hodnoty */male přibližně* jsou téměř srovnatelné. Velmi malý počet článků se týkal kultury Austrálie, která v pro český trh má menší relevanci, než třeba státy evropské nebo USA. V kódovaném roce 1992 se nejvíce objevuje česká kultura, americká jen velmi sporadicky. Pokud se objevuje, pak je to zejména film. Vliv ~~Americké~~ produkce výrazně vzrostl až v dalším kódovaném roce 1996. Oproti roku 1992 téměř desetinásobný. I tady se nejvíce objevuje ~~Americký~~ film. V kódovaném v roce 2000 je pronikání americké kultury také značné, ale v porovnání s rokem 1996 srovnatelné, jak můžeme vidět na následujícím grafu:

Graf V:

12. Recenze Mirky Spáčilové

Až během analýzy jsem se rozhodla zanést ještě samostatnou kapitolu recenzí Mirky Spáčilové do diplomové práce. Je jednou z autorek recenzí v kulturní rubrice MF Dnes a hlavní recenzentkou filmu a to již řadu let. Na jejím příkladu jsem si spočítala, kolik filmových recenzí v jednotlivých letech napsala a kolik z nich bylo na český a kolik na americký film. Pokud šlo o jiný než český či americký film, údaje jsem zahrnovala jen do celkového počtu recenzí. Pro analýzu jsem vybrala roky, v nichž Spáčilová v deníku MF Dnes působila – 1996, 1998, 2000. V roce 1992 autorka do deníku psala jen zhruba půl roku a tak jsem tento rok do analýzy nezahrnula. Počty vycházejí jednak ze samostatné obsahové analýzy, jednak ze zdrojů Národní knihovny ČR.

Tabulka IX:

Recenze Mirky Spáčilové

Rok	Počet celkem	Český film	Americký film
1996	78	23	39
1998	25	6	15
2000	37	8	20

V tabulce je vidět, že největší počet recenzí Spáčilová napsala v roce 1996 – více než o polovinu než v letech 1998 a 2000. V každém roce převažoval americký film nad českým.

8.0 Závěr

Ještě před svou analýzou kulturní rubriky deníku Mladá Fronta Dnes, jsem si položila několik otázek a hypotéz. Chtěla jsem zjistit, jak kulturní stranu deníku ovlivnil vliv americké kultury. Ve stanovených letech 1992, 1996 a 2000, tedy v rozmezí čtyř až jedenácti let po sametové revoluci a následné změně politického režimu, jsem analyzovala, do jaké míry jsou v rubrice zastoupeny témata film, literatura a výtvarné umění a také, kolik prostoru v deníku kulturní rubrika zabírá. Během samotné analýzy i čtení odborné literatury, jsem se postupně dostávala k dalším zajímavým tématům, které jsem do své diplomové práce chtěla obsáhnout.

Právě vliv a průnik americké kultury do České republiky otevřel další témata a otázky, kterými jsem se chtěla zabývat. Zatímco například výtvarné umění jsem nakonec ve své práci obsáhla méně, americká kultura a Hollywoodský film dostaly více prostoru. Ještě před tím, než jsem si položila hypotetickou otázku týkající se Spojených států, jen při listování stanovenými měsíci a roky kulturními rubrikami, mi bylo zřejmé, že poměr amerických filmů a českých filmů na stránkách deníku je velmi rozdílný. Má analýza to později potvrdila.

V analýze jsem se snažila změřit také rozdíl v rubrice po převzetí deníku zahraničním kapitálem, sledovala jsem práce jednotlivých redaktorů, zaměřila se zejména na jednu z nejdůležitějších autorek rubriky, Mirku Spáčilovou. Vývoj rubriky jsem se také snažila konfrontovat s médii 20. století obecně. To zda je kulturní rubrika názorově nějak vyhraněná či předpojatá se lze domnívat, ale prokazovat se to na základě obsahové analýzy dá jen velmi obtížně. Zcela jednoznačně, ale prostor věnovaný americké kultuře, ať už knižní či filmové, je větší než české. Je to však z důvodu většího počtu amerických filmů i literatury na českého trhu.

Právě film, literaturu a také výtvarné umění jsem si určila jako témata, na kterých budu měřit jak se po roce 1989 kulturní rubrika změnila. Jak se změnila, sama tato témata

v prostoru více než jedné dekády. U literatury jsem dala prostor nejen próze a poezii, ale také dovozu a vývozu knih v České republice, i z jakých jazyků se nejčastěji překládá.

Právě na literatuře a filmu se tedy nejvýrazněji projevil vliv americké kultury. V mé práci jsem analyzováním dat ve stanovených letech došla k závěru, že průnik americké kultury se od roku 1996 stupňuje. Zatímco rok 1992 se po revoluci přílivu americké kultury spíš otvíral z důvodů společenského vyrovnávání se s novým režimem, novou kulturou a celkovým děním ve společnosti, analyzované roky 1996 a 2000 potvrdily, že tendence k tématům týkajících se zejména amerických filmů a literatury, se zvyšují. V těchto letech je zřejmá také tendence k zjednodušování jazyka i témat, do rubriky se dostávají témata, dnes hodnocena jako bulvární a tento trend se i v současnosti zhoršuje.

V mé práci jsem obsáhla také kapitoly o společenských změnách po roce 1989. Hledala jsem souvislosti politických a společenských změn a jak se v důsledku projeví na kulturním dění v České republice - jaké tendence s sebou přinesla modernizace a to nejen ekonomická a politická, ale i globální a kulturní. Zajímalo mě jak se modernizace projevila na médiích druhé poloviny 20. století obecně a na tváři rubriky kultura v deníku MF Dnes zejména.

Na závěr se dá říci, že americká kultura, ať už je odborníky vnímána, kritizována či naopak chválena jakkoli, posunuje hranice. A to nejen kulturní, ale i sociální, lingvistické, geografické. Americká kultura se dnes už stala součástí evropského kulturního repertoáru a i tak je na ní obecně nazíráno. Kolik místa se jí v české kultuře dává prostoru, je výsledkem globalizace a multikulturních tendencí. Dnešním trendem, obecně, je nerozlišovat mezi kulturami, ale vnímat je, jako každodenní součást života, brát z nich pozitivní i negativní aspekty a na tom, se také shodla většina odborníků, z jejichž článků, statí i knih jsem ve své práci čerpala a citovala.

9.0 English resume

Before my analysis of cultural column in the newspaper *Mlada Fronta Dnes*, I asked a few questions and I set a hypothesis. I was curious, how the cultural page in the newspaper was influenced by american culture. In determined years 1992, 1996 and 2000, from four to eleven years after the 1989 velvet revolution in Czechoslovakia, followed by the change of political regime, I analyzed, to what extend are film, literature and fine arts published in the newspaper and also what space the cultural column actually takes.

While analyzing and reading expert literature, I gradually got to more interesting topics and I included them in my thesis. The influence and infiltration of american culture to the Czech republic brought another topics and questions which I considered. While for example fine arts, included relatively smaller space, american culture and Hollywood film sections were more precise and detailed. Just before the beginning of the subject analysis I went through the newspaper's cultural column in the determined years 1992, 1996 and 2000 and I noticed, that the proportion of american and czech movies is rather different. And my analysis later confirmed the fact.

I was also trying to measure the difference in the column after the foreign management took over the newspaper. I also searched the works of the journalists, especially one of the most important, Mirka Spacilova. I confronted the evolution of the column with the changes in media of the second half of 20th century in general. It was very difficult to determine in the analysis whether the column, or the newspaper in general, is bias or not. Definitely, the amount of space devoted to the american culture (speaking of movies or literature) is bigger then the space given to czech culture. It is more likely because of the increasing amount of american movies and literature on the czech market.

I set film, literature and fine arts as topics on which i will try to measure how much did the column in the newspaper evolved after 1989, how the topics have changed through almost two decades.

In the literature topic I included not only prose or poetry, but also the import and export of books in the Czech republic and also from what languages the books are translated from.

I came to the conclusion that the influence of american culture is increasing since 1996. While in 1992, after the revolution, the effect of american culture was rather at the beginning, considering the fact that the society had to adjust to a new regime, the other years, 1996 and 2000 confirmed that the tendencies to american culture in the Czech republic, mainly in movies and literature are increasing. There is a significant tendency to simplify the topics and even the language used in the newspaper. The newspaper is rather going tabloid and the situation is getting worse.

I also included chapters about the social changes after 1989. I was looking for connections between politics, social changes and what effect they had on the cultural events in the society. I searched for tendencies brought by modernization, speaking in terms of economics and politic, but also culturally and globally. All those things have certainly great effect on the look of the cultural page in the newspaper.

In conclusion, no matter what the experts and historians say about the effect of american culture on the czech one, it is pushing the boundaries – culturally, socially and even geografically. It is a part of european cultural repertoire and it is overlooked in such terms. The current trend is not to distinguish between cultures in general, but to consider them as a everyday part of life, taking the negative and positive sides. And that is also the conclusion of most authors which I quoted in this work.

Seznam použitých zdrojů a literatury:

- Bělohradský, Václav. *Soumrak multikulturalismu* [online]. (cit. 2006-18-11).
<http://www.multiweb.cz/hawkmoon/soumrak_multikulturalismu.htm>.
- Bílek, Petr A. Úvod. *Slovník českých spisovatelů*. Ved. aut. kol. Věra Menclová, Václav Vaněk. Praha: Libri, 2005, s. 822, ISBN 80-7277-179-5
- Brabec Jiří. *Poezie na předělu doby*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1964. s. 246. ISBN
- Císař, Jaroslav. *Z historie*. Svaz českých knihkupců a nakladatelů [online]. (cit. 2006-30-11).
<<http://www.sckn.cz/ckt/soucasnost.php>>.
- Filmová ročenka 1992*. Praha: Národní filmový archiv, 1993, s. 242, ISBN 80-7004-098-5
- Filmová ročenka 1994*. Praha: Národní filmový archiv, 1995, s. 356, ISBN 80-7004-080-7
- Filmová ročenka 1996*. Praha: Národní filmový archiv, 1997, s. 352, ISBN 80-7004-101-3
- Filmová ročenka 1998*. Praha: Národní filmový archiv, 1999, s. 378, ISBN 80-7004-088-2
- Filmová ročenka 2000*. Praha: Národní filmový archiv, 200, s. 357, ISBN 80-7004-056-4
- Flajšar, Jiří. *Kam směřují česká a americká poezie*. Aluze: revue pro literaturu, filozofii a jiné. [online]. (cit. 2005-24-4). <http://www.aluze.cz/2003_02/flajsar.php>.
- Fluck, Winfried. *Invaze zlodějů kultury?*. Project Syndicate [online]. (cit. 2006-21-11).
<<http://www.project-syndicate.org/commentary/fluck1/Czech>>.
- Hampl, Mojmír. *O mýtu „Amerikanizace“*. Liberální institut [online]. (cit. 2006-21-11).
<<http://www.libinst.cz/stranka.php?id=18>>.
- Hetych, Josef. *Čtyři poznámky k vývoji české literatury po roce 1989*. Knihovnický zpravodaj Vysočiny [online]. (cit. 2005-24-4). <<http://www.knihzdar.cz/kzv/02-2003/hetych.htm>>.
- Holý, Jiří. *Česká literatura: Od roku 1945 do současnosti (2. polovina 20. století)*. Praha: Československý spisovatel, 1996, s. 305, ISBN 80-202-0620-5

Horová, Anděla. *Umění a kultura 90. let*. Atelier, 1996, č. 3, s. 3

Janáček, Pavel. *Revoluce v literatuře devadesátých let*. Deset let poté: (česká a slovenská literatura po roce 1989): sborník referátů z literární konference 43. Bezručovy Opavy (13. a 14. září 2000). red. Michal Jareš. Opava: Ústav pro českou literaturu Akademie věd ČR; Slezská univerzita; Slezské zemské muzeum v Opavě, 2000, s. 162, ISBN 80-85778-33-5

Jirák, Jan; Köpplová, Barbara. *Média a společnost: Stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. Praha: Portál, 2003. s. 207. ISBN 80-7178-697-7

Kabele, Jiří. *Z kapitalismu do socialismu a zpět: teoretické vyšetřování přerodů Československa a České republiky*. Praha: Karolinum, 2005, s. 582, ISBN 80-246-1127-9

Křivánek, Vladimír. *Desetiletí neklidu. O mladé české poezii devadesátých let*. Deset let poté: (česká a slovenská literatura po roce 1989): sborník referátů z literární konference 43. Bezručovy Opavy (13. a 14. září 2000). red. Michal Jareš. Opava: Ústav pro českou literaturu Akademie věd ČR; Slezská univerzita; Slezské zemské muzeum v Opavě, 2000, s. 162, ISBN 80-85778-33-5

Machala, Lubomír. *Prozaická polistopadová bilance*. Host, 2001, č. 9, s. 31

Machonin Pavel; Mlčoch, Lubomír; Sojka, Milan. *Ekonomické a společenské změny v české společnosti po roce 1989: alternativní pohled*. Praha: Karolinum, 2000, s. 273, ISBN 80-246-0119-2

Maltby, Richard; Vaseyová, Ruth. *Dočasní občané Ameriky: Kulturní obavy při amerikanizaci evropského filmu*. Praha: Národní filmový archiv. Iluminace, 2006, č. 1, s. 25-35, ISSN 0862-397X

Nekolný, Bohumil. *Česká kultura v roce 2000*. Brno: Barrister a Principal, 2000. s. 278. ISBN 80-85947-66-8

Paul, Jan. *Mezi údělem a rolí aneb původnost a uniformita tvorby na konci 20. století*. Atelier, 2000, č. 4, s. 3

Pečinková, Pavla. *Vývoj nezastavíš*. Revolver Revue, 2006, č. 65, s. 239

Příhoda, Petr. *Česká žurnalistika připomíná burčák*. Přítomnost, 2000, č. 11, s. 14-15.

Rosten, Leo C. *Legenda zvaná Hollywood*. Praha: Národní filmový archiv. Iluminace, 2006, č. 1, s. 18, ISSN 0862-397X

Slavická, Milena. *Mezi žurnalistikou a literaturou je rozdíl*. Atelier, 1998, č. 5, s. 2

Stromšík, Jiří. *Interview*. Revolver Revue, 2006, č. 65, s. 173

Urbanec, Jiří. *Devadesátá léta – vyvrcholení vývoje 20. století? Deset let poté: (česká a slovenská literatura po roce 1989): sborník referátů z literární konference 43. Bezručovy Opavy (13. a 14. září 2000)*. red. Michal Jareš. Opava: Ústav pro českou literaturu Akademie věd ČR; Slezská univerzita; Slezské zemské muzeum v Opavě, 2000, s. 162, ISBN 80-85778-33-5

Velký sociologický slovník. Díl 1, A-O. Ved. red. Petrusek, Miloslav. Praha: Karolinum, 1996, s. 747, ISBN 80-7184-311-3

http://cs.wikipedia.org/wiki/Mladá_fronta_Dnes/